

P L S K I
FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA
DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2006 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2007

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2006 roku

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

dr inż. Lech Goraj

dr inż. Dariusz Osuch

mgr inż. Renata Płonka

Warszawa 2007

Redakcja techniczna

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-60798-35-5

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1.	Analiza wyników standardowych	7
1.1.	Uwagi wstępne	7
1.2.	Analiza rozkładów według regionów FADN i w Polsce	7
1.2.1.	Region Pomorze i Mazury	8
1.2.2.	Region Wielkopolska i Śląsk	8
1.2.3.	Region Mazowsze i Podlasie	9
1.2.4.	Region Małopolska i Pogórze.....	9
1.2.5.	Polska	10
1.3.	Analiza wyników standardowych według typów rolniczych	11
1.4.	Analiza wyników standardowych według klas wielkości ekonomicznej	23
1.5.	Analiza wyników standardowych według klas powierzchni użytków rolnych	36
1.6.	Podsumowanie	48
1.7.	Wnioski	48

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury	8
Wykres 2	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Wielkopolska i Śląsk	8
Wykres 3	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie	9
Wykres 4	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze	9
Wykres 5	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w Polsce	10
Wykres 7	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych	11
Wykres 8	Rozkład powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych	12
Wykres 9	Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według typów rolniczych	12
Wykres 10	Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według typów rolniczych	13
Wykres 11	Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych	13
Wykres 12	Rozkład wartości dodanej netto według typów rolniczych	14
Wykres 13	Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według typów rolniczych	14
Wykres 14	Udział dodzierżawionych użytków rolnych według typów rolniczych	15
Wykres 15	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych	15
Wykres 16	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych	16
Wykres 17	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych	17
Wykres 18	Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według typów rolniczych	17
Wykres 19	Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według typów rolniczych	18
Wykres 20	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych	18

Wykres 21	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	19
Wykres 22	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	19
Wykres 23	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną na gospodarstwo w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	20
Wykres 24	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą na gospodarstwo w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	20
Wykres 25	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	21
Wykres 26	Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą na gospodarstwo według typów rolniczych.....	21
Wykres 27	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.	22
Wykres 28	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 29	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	23
Wykres 30	Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	24
Wykres 31	Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas wielkości ekonomicznej.....	24
Wykres 32	Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas wielkości ekonomicznej.....	25
Wykres 33	Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej.....	26
Wykres 34	Rozkład wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	26
Wykres 35	Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas wielkości ekonomicznej.	27
Wykres 36	Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	27
Wykres 37	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	28
Wykres 38	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	28
Wykres 39	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	29
Wykres 40	Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	29
Wykres 41	Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	30
Wykres 42	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	30
Wykres 43	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 44	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 45	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną na gospodarstwo w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 46	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą na gospodarstwo w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 47	Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 48	Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 49	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 50	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 50	Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas powierzchni użytków rolnych.....	36
Wykres 51	Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych.....	36

Wykres 53	Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas powierzchni użytków rolnych.....	37
Wykres 54	Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas powierzchni użytków rolnych	37
Wykres 55	Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas powierzchni użytków rolnych.....	38
Wykres 56	Rozkład wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych.....	38
Wykres 57	Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas powierzchni użytków rolnych.....	39
Wykres 58	Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych....	39
Wykres 59	Struktura produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych.....	40
Wykres 60	Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych	41
Wykres 61	Struktura kosztów ogółem według klas powierzchni użytków rolnych	41
Wykres 62	Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych .	42
Wykres 63	Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych.....	42
Wykres 64	Struktura kosztów bezpośrednich według klas powierzchni użytków rolnych	43
Wykres 65	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według powierzchni użytków rolnych	44
Wykres 66	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	44
Wykres 67	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną na gospodarstwo w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych.....	45
Wykres 68	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą na gospodarstwo w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych	45
Wykres 69	Udział dopłat ogółem w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas powierzchni użytków rolnych.....	46
Wykres 70	Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą na gospodarstwo według klas powierzchni użytków rolnych	46
Wykres 71	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych	47
Wykres 72	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych.....	47

Wykaz skrótów

AWU	- (ang. Annual Work Unit) (pol. jednostka przeliczeniowa pracy ogółem).
c.u.	- (ang. currency unit) (pol. jednostka monetarna).
CAP	- (ang. Common Agricultural Policy) (pol. Wspólna Polityka Rolna).
DG-AGRI	- (ang. Directorate-General Agriculture) (pol. Dyrekcja Generalna do Spraw Rolnictwa).
EC	- (ang. European Commission) (pol. Komisja Europejska).
ESU	- (ang. European Size Unit) (pol. Europejska jednostka wielkości).
EU	- (ang. European Union) (pol. Unia Europejska).
EUR	- oznaczenie systemowe jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości Krajów Członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Urząd Statystyczny Unii Europejskiej.
FADN	- (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- (ang. Family Work Unit) (pol. jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ- PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej- Państwowy Instytut Badawczy.
LU	- (ang. Livestock Unit) (pol. jednostka przeliczeniowa zwierząt).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- (ang. Standard Gross Margin) (pol. Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia).
UAA	- (ang. Utilized Agricultural Area) (pol. ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne).

1. Analiza wyników standardowych

1.1. Uwagi wstępne

Opracowanie zawiera analizę graficzną wraz z prostym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów opisujących wyniki uzyskane przez gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2006 r. Wyniki te pochodzą z gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna, ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SGM'2000, wynosiła co najmniej 2 ESU. Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według trzech kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8), wielkości ekonomicznej (ES6), wielkości obszarowej (UAA6). Należy w tym miejscu wyjaśnić, że tylko w odniesieniu do dwóch kryteriów: wielkości ekonomicznej i typu rolniczego wyniki są reprezentatywnymi dla pola obserwacji Polskiego FADN. Kryterium grupowania gospodarstw według zasobów ziemi zostało zastosowane w celu zaspokojenia zapotrzebowania odbiorców przyzwyczajonych do tego kryterium grupowania gospodarstw rolnych. W tym przypadku wyniki dla grup obszarowych ilustrują zmienność wyników w różnych klasach obszarowych gospodarstw rolnych, ale nie są reprezentatywne dla pola obserwacji Polskiego FADN, podobnie jak w przypadku każdego innego grupowania gospodarstw.

1.2. Analiza rozkładów według regionów FADN i w Polsce

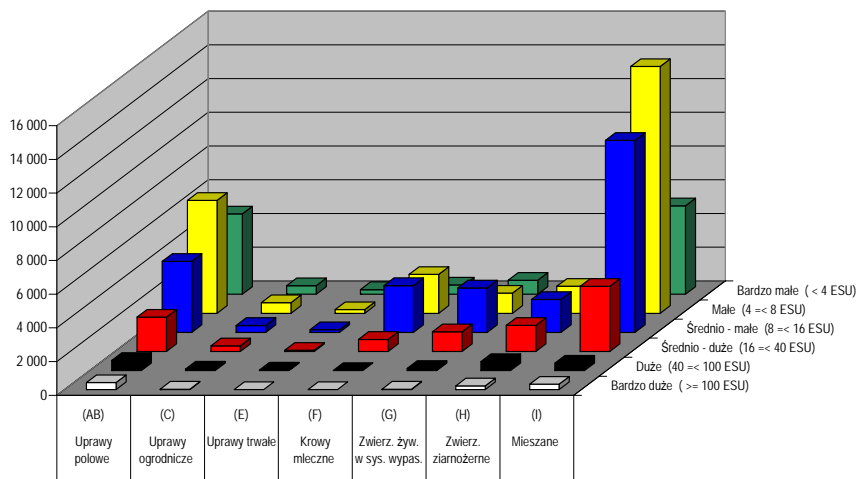
Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych oraz regionów FADN. Rozkłady zostały zaprezentowane na wykresach od 1 do 5.

1.2.1. Region Pomorze i Mazury

W regionie Pomorze i Mazury dominują gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 40 ESU, w typie mieszanym. Znaczny udział stanowią również (w tym przedziale wielkości ekonomicznej) gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych.

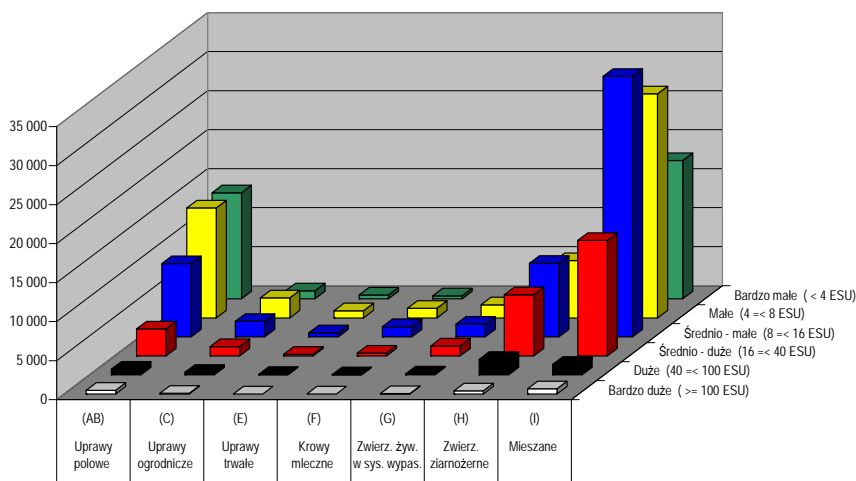
Wykres 1 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury

1.2.2. Region Wielkopolska i Śląsk

Rozkład gospodarstw w regionie Wielkopolska i Śląsk jest zbliżony do rozkładu w regionie Pomorze i Mazury. Ponadto, w regionie tym wyróżniają się również gospodarstwa trzodowe i drobiarskie, zaliczane do typu gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych.

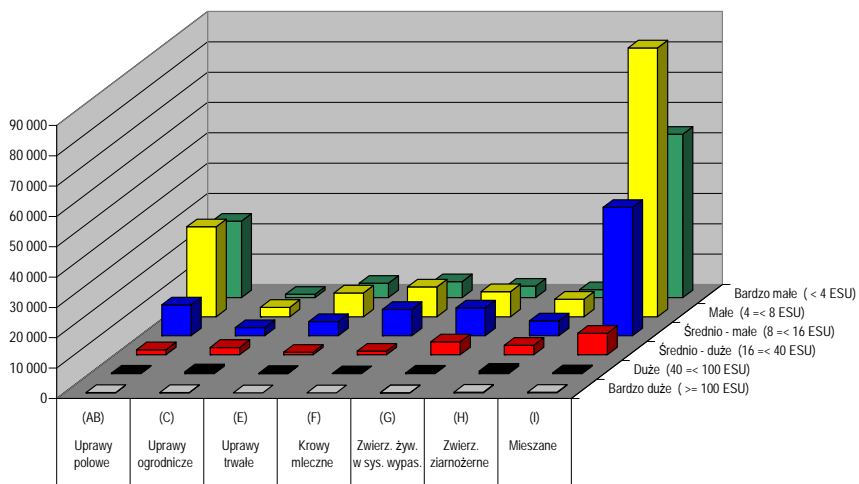
Wykres 2 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Wielkopolska i Śląsk

1.2.3. Region Mazowsze i Podlasie

W regionie Mazowsze i Podlasie dominujący udział stanowią gospodarstwa mieszane o wielkości ekonomicznej do 16 ESU.

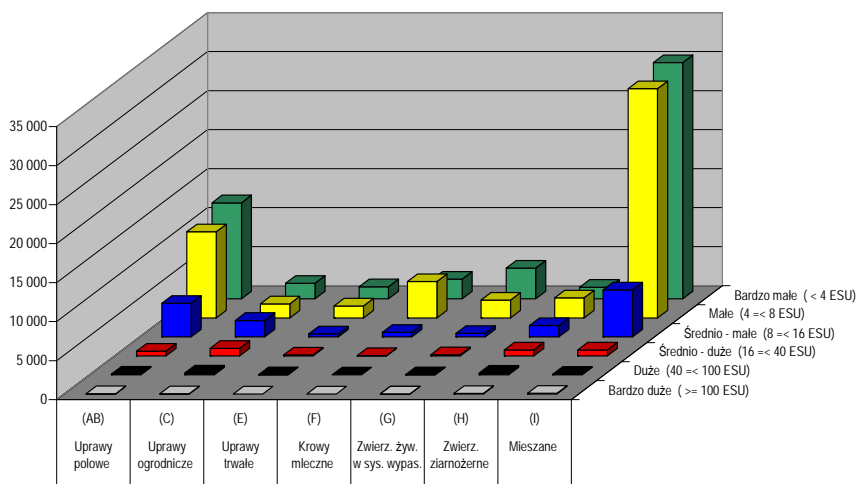
Wykres 3 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie

1.2.4. Region Małopolska i Pogórze

W regionie Małopolska i Pogórze znajdują się gospodarstwa rolne o wyraźnie słabszej sile ekonomicznej, o wielostronnej strukturze prowadzonej działalności (gospodarstwa zaliczane do typu „mieszane”).

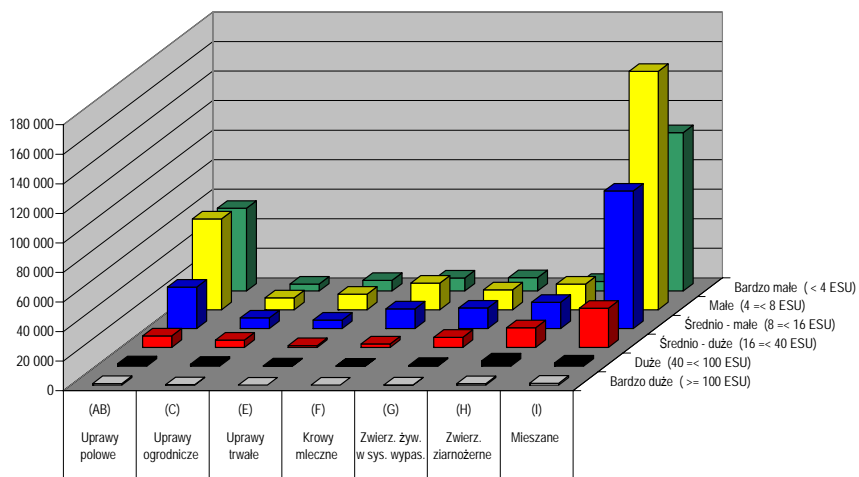
Wykres 4 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze

1.2.5. Polska

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych w Polsce (patrz: Wykres 5) lokuje się pod względem siły ekonomicznej w klasie poniżej 40 ESU. Wśród nich dominują gospodarstwa o mieszanej działalności oraz specjalizujące się w uprawach polowych. Gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt jest mniej. Produkcja zwierząt żywnych w systemie wypasowym (w tym krów mlecznych) jest bardziej popularna niż trzody i drobiu razem wziętych.

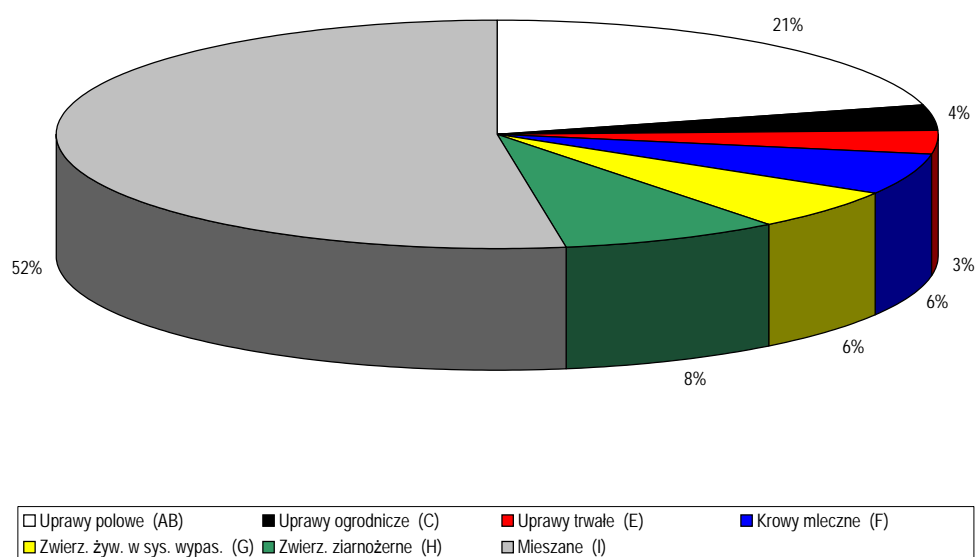
Wykres 5 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w Polsce

1.3. Analiza wyników standardowych według typów rolniczych

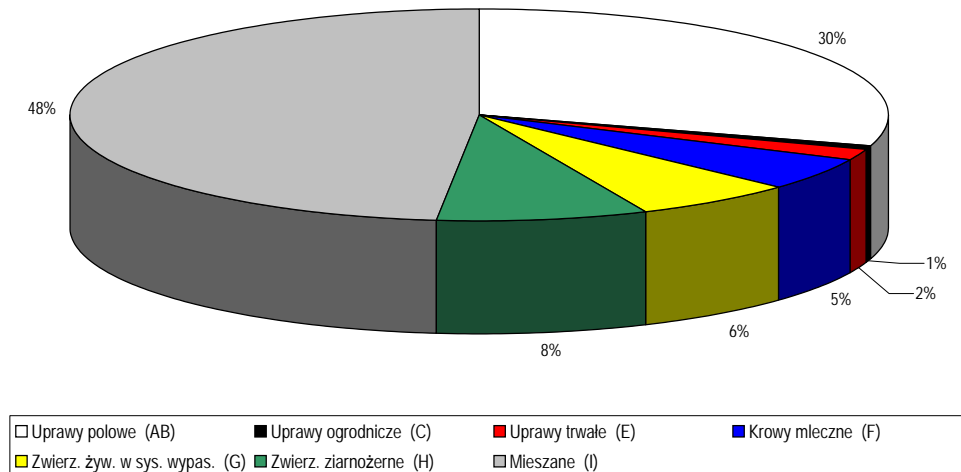
W zbiorze gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych najbardziej liczną grupą były gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (52% zbioru). W następnej kolejności znalazły się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (21%), gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (8%) i gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym, bez krów mlecznych (6%). Pozostałe trzy typy gospodarstw miały udział nieprzekraczający łącznie 15% analizowanego zbioru.

Wykres 6 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według typów rolniczych

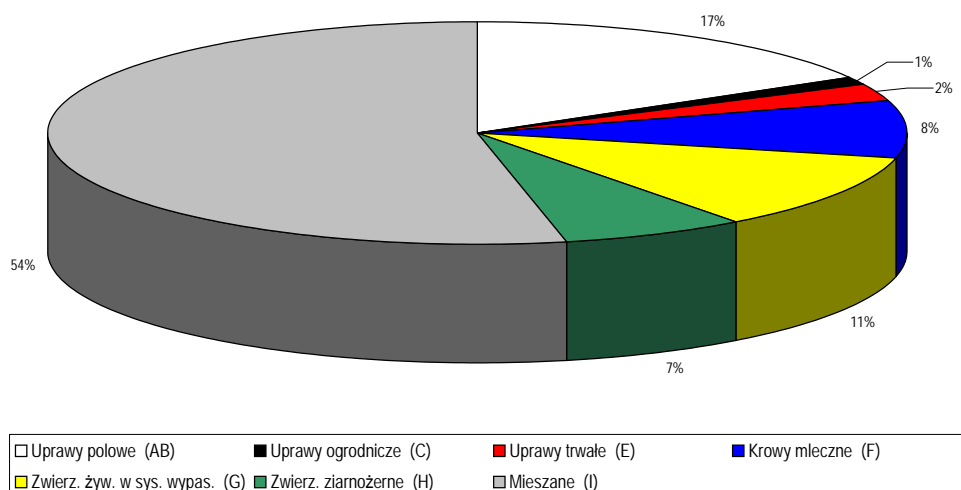
Na wykresie 7 widzimy, że największy obszar użytków rolnych posiadają gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (odpowiednio 48% i 30%), a najmniejszy gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (1%).

Wykres 7 Rozkład powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

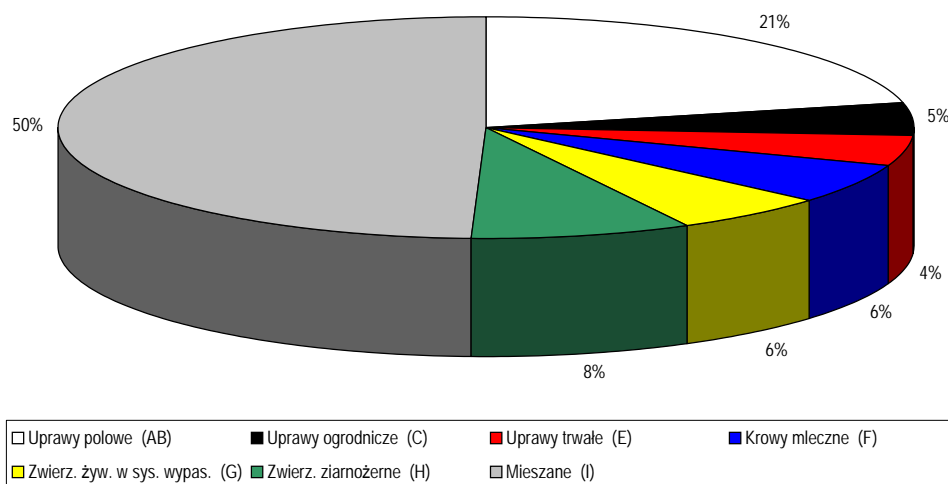
Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany jest na wykresie 8. Widzimy, że 54% pogłównia zwierząt skoncentrowane jest w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Natomiast najmniejsza koncentracja pogłównia zwierząt występuje w typach uprawy trwałe i uprawy ogrodnicze (odpowiednio 2% i 1%).

Wykres 8 Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według typów rolniczych

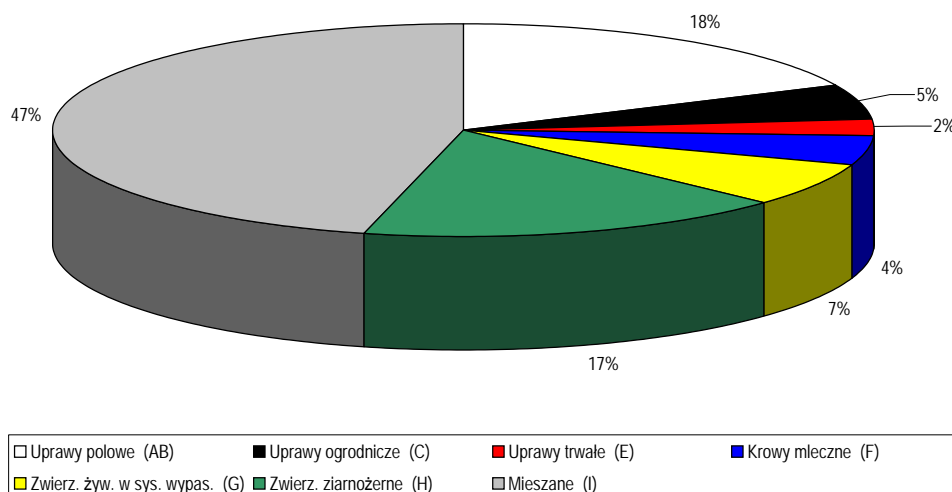
W typie mieszanym z produkcją roślinną i zwierzęcą znajduje się 50% osób pełnozatrudnionych. Można zaobserwować, iż typy rolnicze o większej specjalizacji takie jak uprawy ogrodnicze czy uprawy trwałe absorbują znacznie mniej nakładów pracy (odpowiednio 5% i 4%) (patrz: Wykres 9).

Wykres 9 Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według typów rolniczych

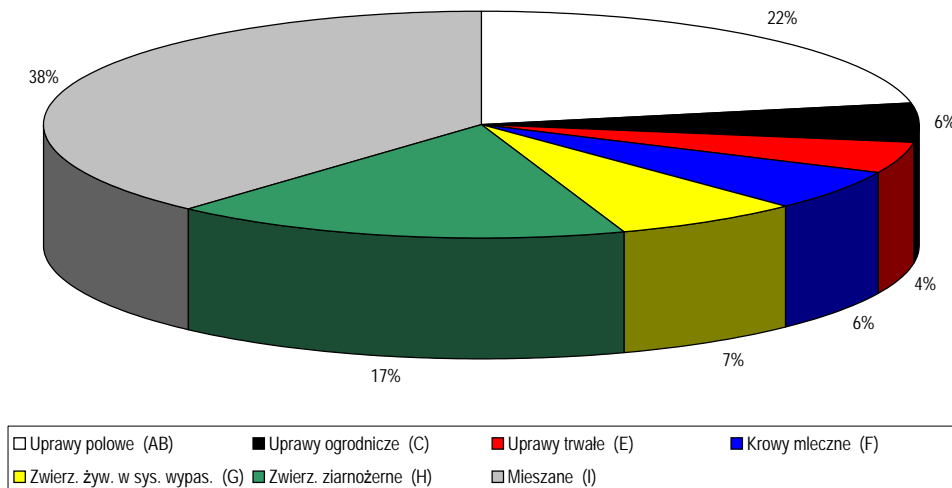
Największy udział w tworzeniu standardowej nadwyżki bezpośredniej mają trzy typy rolnicze. Są to gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych, w uprawach polowych oraz gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Udział ten wynosił odpowiednio 17%, 18% i 47%. Pozostałe cztery typy łącznie nie przekroczyły 25% standardowej nadwyżki bezpośredniej w badanej zbiorowości (patrz: Wykres 10).

Wykres 10 Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według typów rolniczych

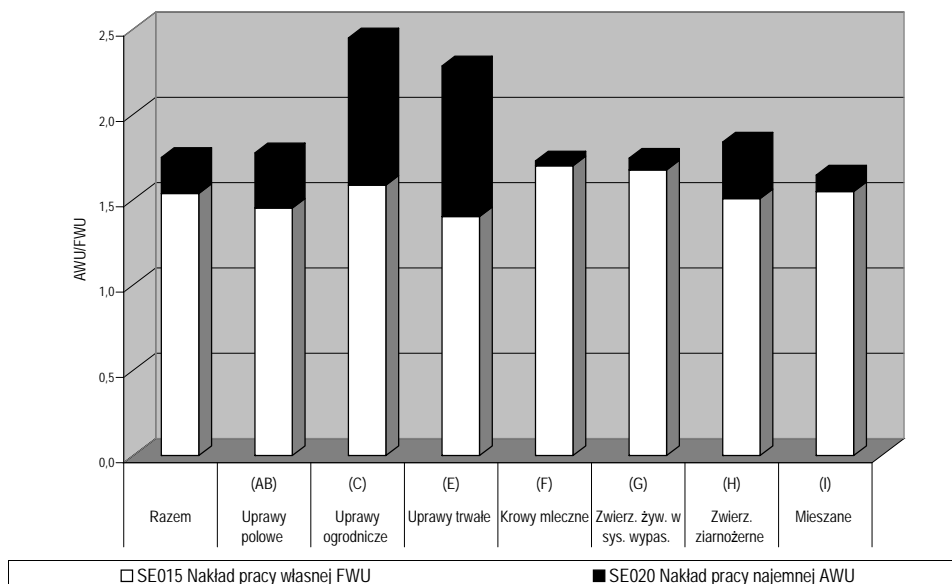
Rozkład wartości dodanej netto wykazuje wiele podobieństw z rozkładem standardowej nadwyżki bezpośredniej. Największy 38% udział w wytworzeniu wartości dodanej netto mają gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (patrz: Wykres 11).

Wykres 11 Rozkład wartości dodanej netto według typów rolniczych

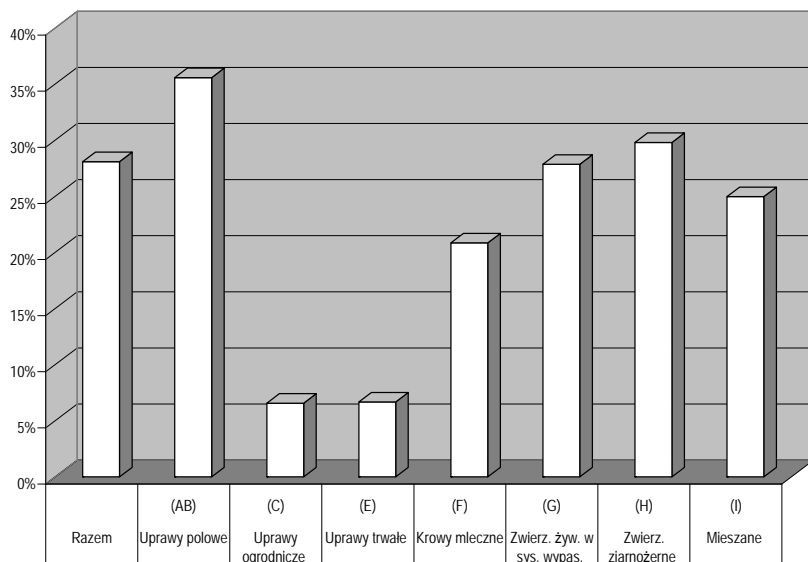
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych ponoszone są największe nakłady pracy, których podstawą jest praca własna, jednakże z dużym udziałem pracy najemnej. W pozostałych typach rolniczych udział pracy najemnej jest znikomy, a nakłady pracy własnej kształtują się w granicach 1,5 FWU – jednostki przeliczeniowej pracy członków rodziny (patrz: Wykres 12).

Wykres 12 Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według typów rolniczych

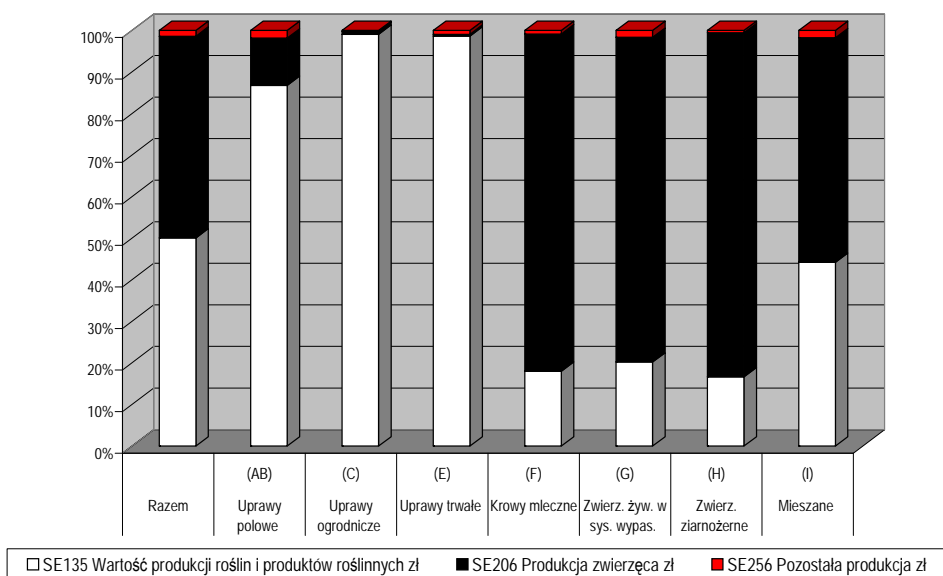
W analizowanych gospodarstwach dodzierżawa ziemi zwiększa powierzchnię użytków rolnych, najwięcej (ponad 35%) dodzierżawiają gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i ogrodniczych. Dzieje się tak ze względu na konieczne do poniesienia inwestycje długoterminowe związane z ziemią. Rolnikom nie opłaca się czynić tego na ziemi dodzierżawionej (patrz: Wykres 13).

Wykres 13   **Udział dodzierżawionych użytków rolnych według typów rolniczych**

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych praktycznie całą wartość produkcji uzyskują tylko z produkcji roślinnej. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych można zaobserwować niewielki udział produkcji zwierzęcej, a w pozostałych czterech typach niewielki udział produkcji roślinnej. Pozostała produkcja jest na niewielkim poziomie we wszystkich obserwowanych typach rolniczych i stanowi margines produkcji ogółem (patrz: Wykres 14).

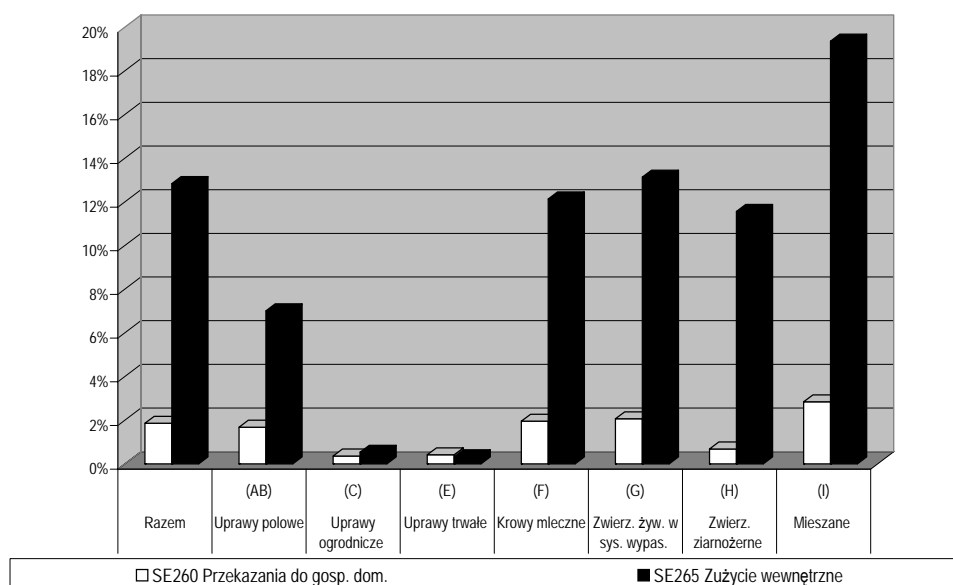
Wykres 14   **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

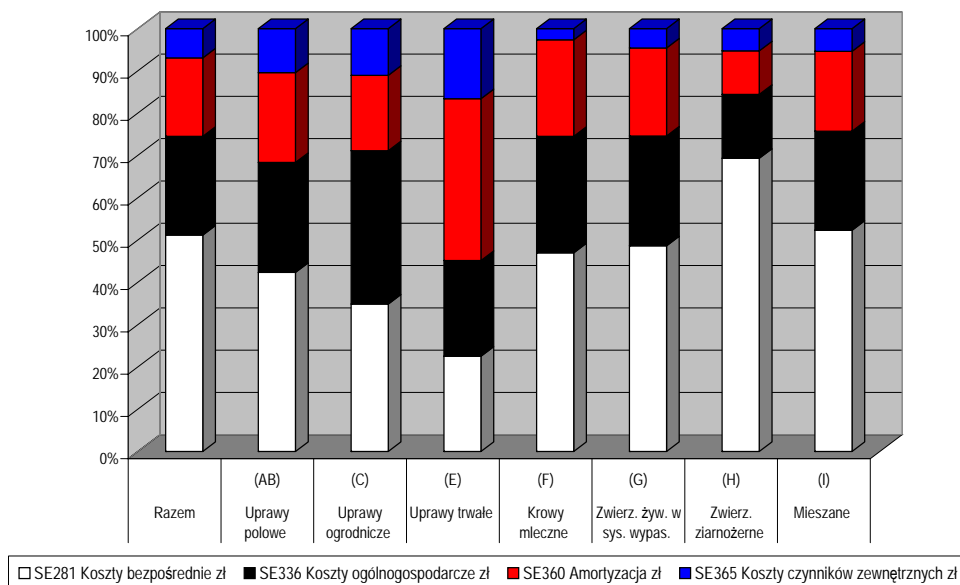
Zużycie wewnętrzne jest większe (od 12% do prawie 20% produkcji ogółem) w gospodarstwach, w których występują zwierzęta (typy F, G, I), a praktycznie nie występuje w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych. Taką samą prawidłowość obserwujemy analizując udział przekazania do gospodarstwa domowego w wartości produkcji ogółem. Warto jednak zauważyć, że gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych mają zużycie wewnętrzne na poziomie 11%. Wynika to z faktu, iż specyfika produkcji wymaga zakupu pasz i mieszanek pełnoporcjowych dla zwierząt, a w znikomym stopniu wykorzystywane są pasze własne (patrz: Wykres 15).

Wykres 15   **Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

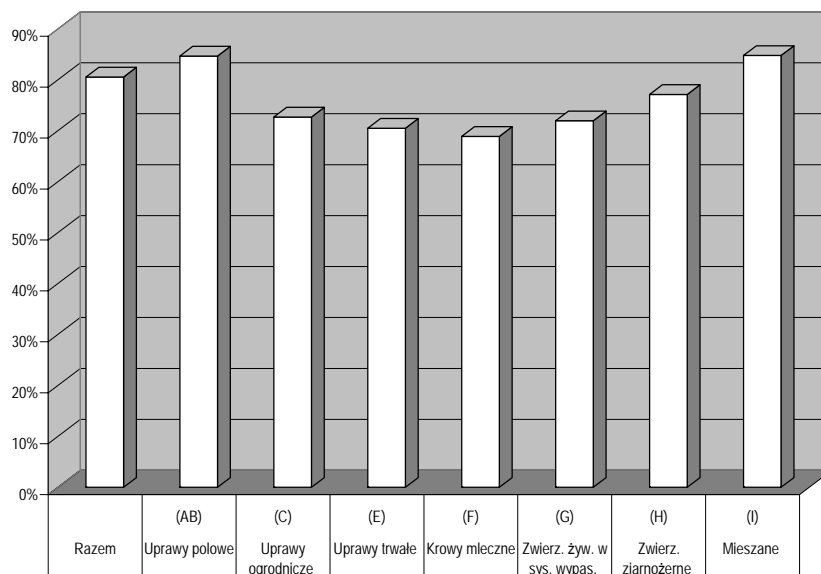

We wszystkich typach gospodarstw rolnych obserwujemy około 70% udział kosztów ogółem w wartości produkcji ogółem. W gospodarstwach, w których występują zwierzęta można zauważyć znaczny (ponad 40%) udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem. Koszty amortyzacji są najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych, a koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych wynikają z wysokich kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania szklarni. Koszty czynników zewnętrznych są na zbliżonym poziomie w typach F, G, H oraz I. W pozostałych typach są znacznie wyższe, wynika to z faktu, że produkcja roślinna wymaga dużo nakładów pracy (patrz: Wykres 16 i Wykres 17).

Wykres 16   **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

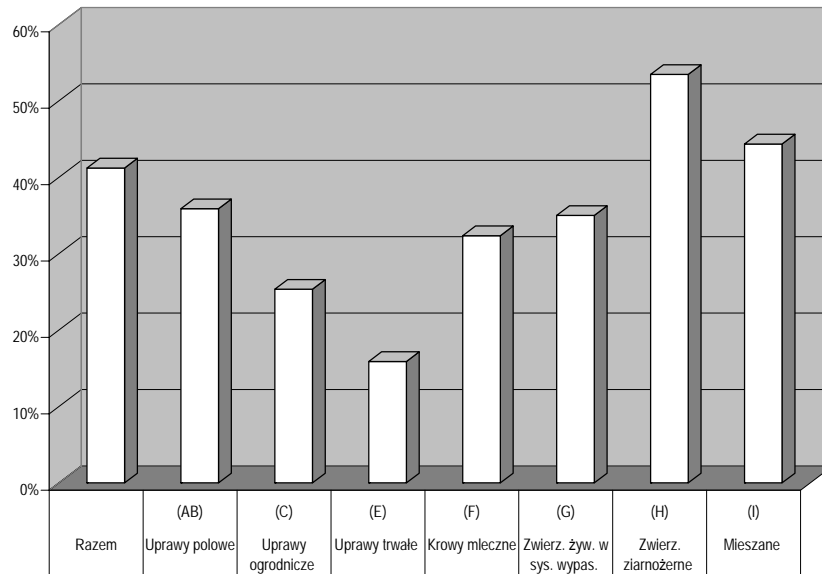
Wykres 17   **Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według typów rolniczych**

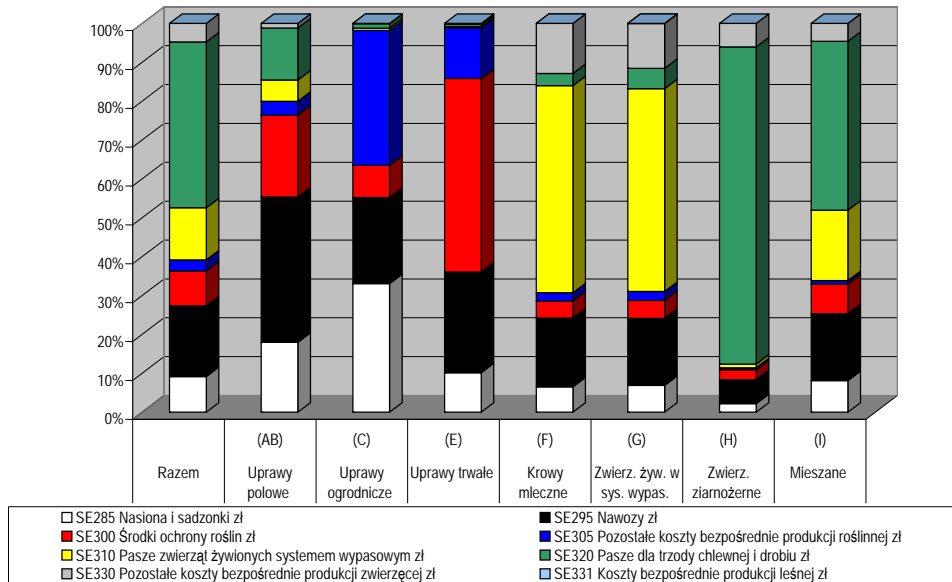
Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych stanowią ponad 50% wartości produkcji. W typach AB, F, G, H oraz I koszty te stanowią około 30 - 45% wartości produkcji. W pozostałych dwóch typach udział ten kształtuje się w przedziale od 15 - 25% wartości produkcji.

Wśród kosztów bezpośrednich istotnymi pozycjami jest zakup pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ F, G, H) oraz koszt nasion i środków ochrony roślin w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, a przede wszystkim w gospodarstwach ogrodniczych (patrz: Wykres 18 i Wykres 19).

Wykres 18   **Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według typów rolniczych**

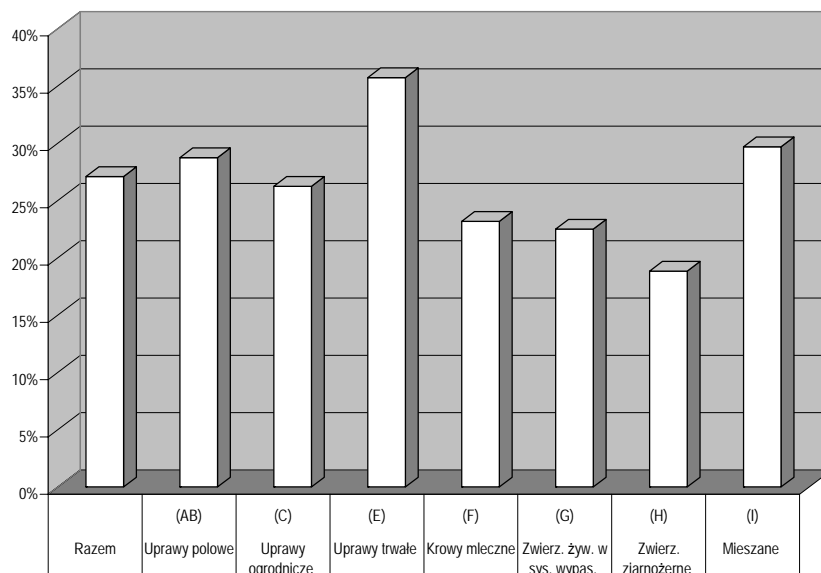

Wykres 19   **Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

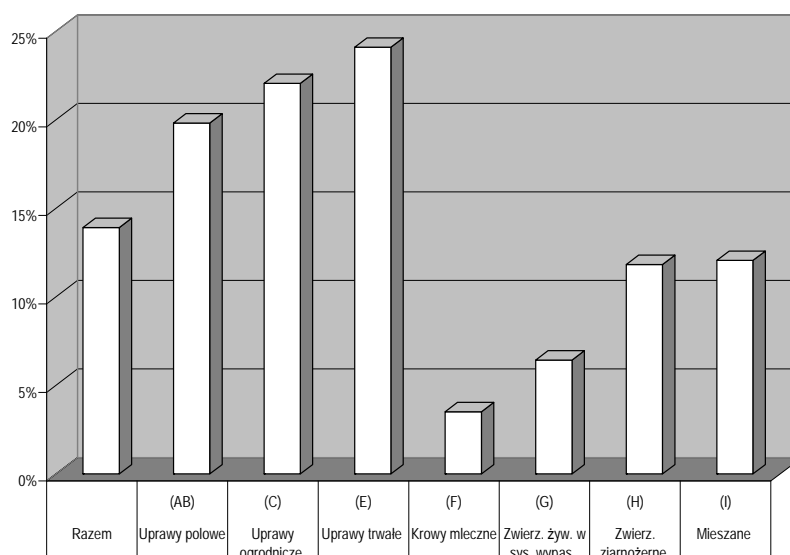
We wszystkich typach udział amortyzacji w wartości dodanej brutto kształtował się na zbliżonym 18 - 30% poziomie, jedynie w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych był znacznie wyższy i wynosił ok. 35% (patrz: Wykres 20).

Wykres 20 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

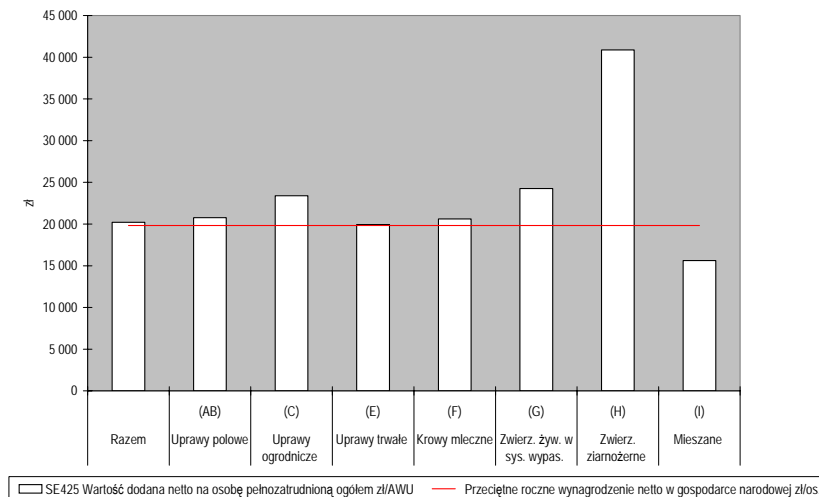
Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto mają gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych, a najniższy gospodarstwa specjalizujące się w chowie bydła mlecznego. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych ponoszą największe obciążenia w związku z najmem siły roboczej, czynszami dzierżawnymi oraz spłatą odsetek od zaciągniętych kredytów (patrz: Wykres 21).

Wykres 21 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

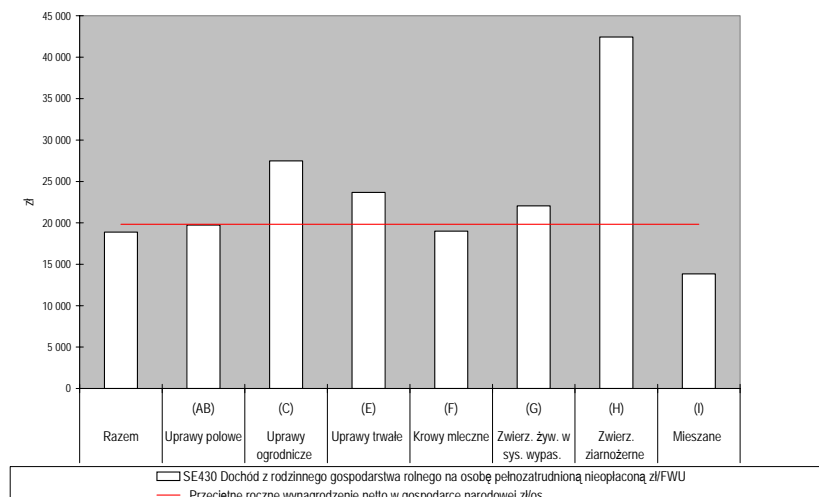
Na wykresie 22 widzimy, że wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną ogółem jest taka sama jak przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Tylko w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą wartość ta jest niższa i wynosi 15 635 zł. Natomiast najwyższa jej wartość występuje w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (wynosi 40 881 zł).

Wykres 22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

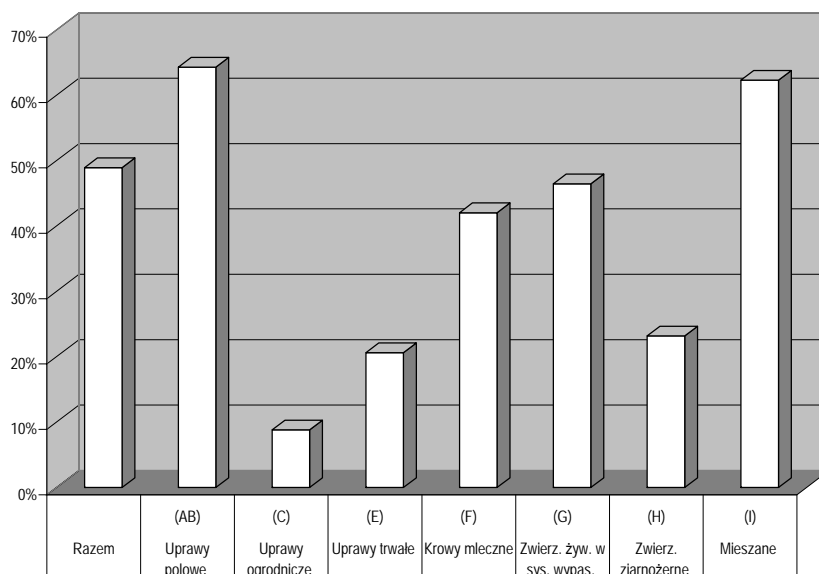
Z kolei wykres 23 pokazuje, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą jest również najmniejszy w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz w gospodarstwach z krowami mlecznymi (odpowiednio wynosi 13 834 zł i 18 999 zł). Pozostałe typy gospodarstw rolnych uzyskały dochody wyższe niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej, gdzie najwyższą jego wartość obserwujemy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych (42 452 zł).

Wykres 23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

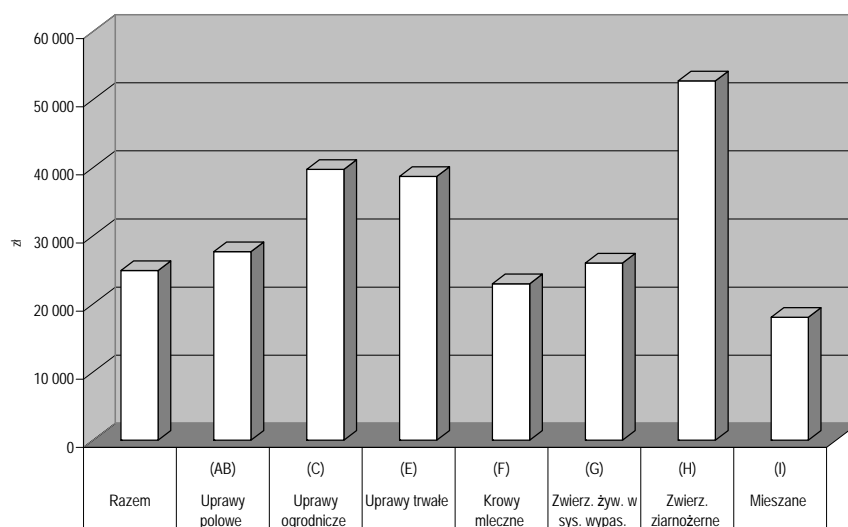
Największy udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych oraz gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te dysponowały największą powierzchnią użytków rolnych, a główną składową dopłat do działalności operacyjnej jest jednolita płatność obszarowa (patrz: Wykres 7 i Wykres 24).

Wykres 24   **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych**

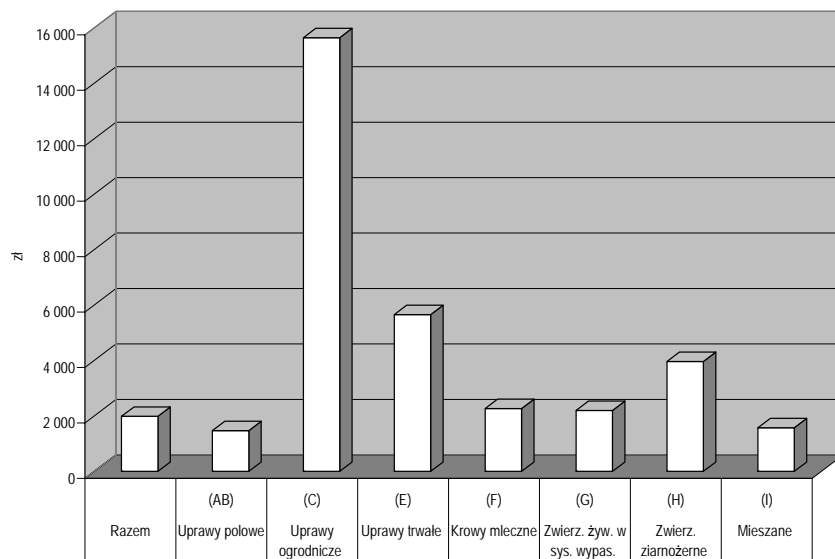
Na wykresie 25 widzimy, że dochód pieniężny brutto na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w typie H jest najwyższy i wynosi ponad 52 753 zł oraz w typach C i E wynosi ponad 38 000 zł. W pozostałych gospodarstwach kształtuje się na poziomie od 18 000 do około 28 000 zł.

Wykres 25   **Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych**

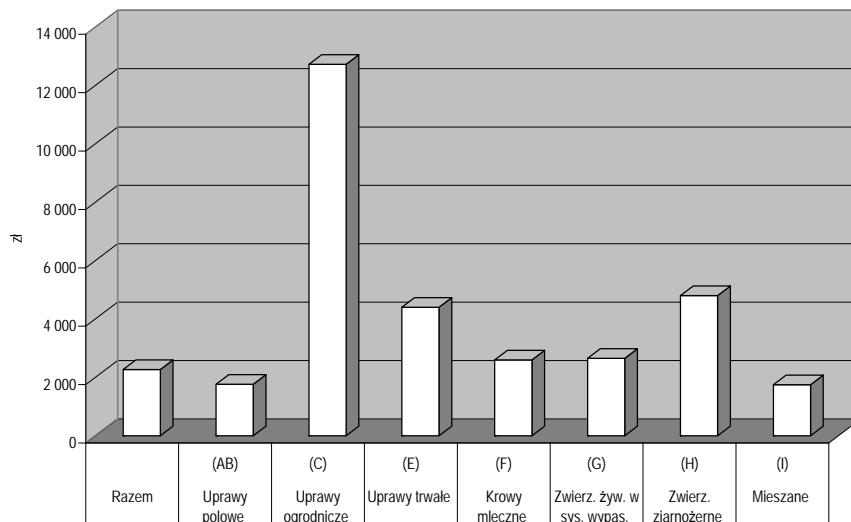

Analizując wykres 26 i wykres 27 obserwujemy, że wartość dodana netto na powierzchnię użytków rolnych jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na powierzchnię użytków rolnych własnych są najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych (wynosi odpowiednio 15 638 zł i 12 720 zł). Wynika to z faktu, iż gospodarstwa te osiągają bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji jest niewielka. Gospodarstwa w tym typie w bardzo znikomym stopniu dodzierżawiły ziemię. W typach E i H dochód kształtował się na poziomie od 4 400 zł do 4 800 zł na powierzchnię użytków rolnych. We wszystkich pozostałych typach dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na powierzchnię użytków rolnych własnych kształtował się na poziomie od 1 700 zł do 2 700 zł.

Wykres 26 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

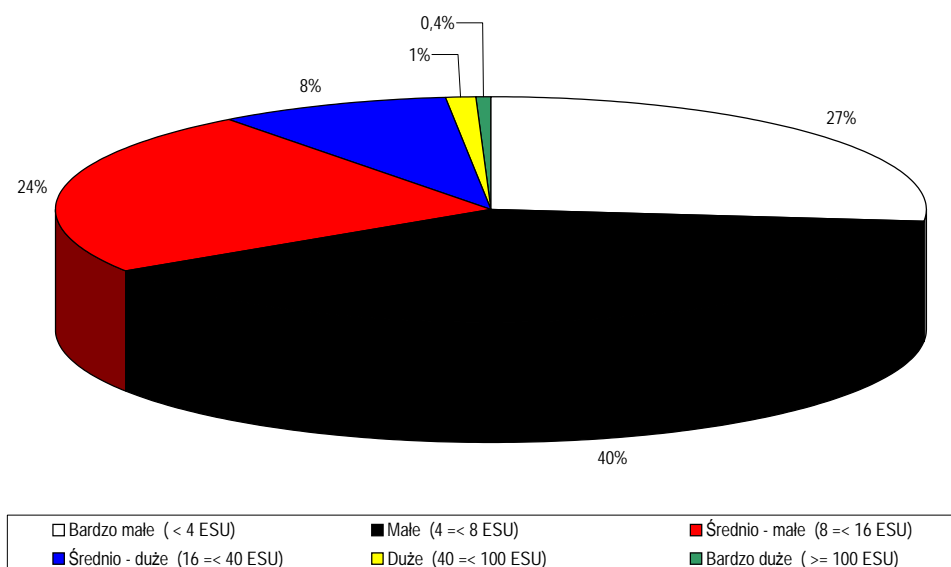
Wykres 27 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

1.4. Analiza wyników standardowych według klas wielkości ekonomicznej

W zbiorze gospodarstw podzielonym na klasy pod względem wielkości ekonomicznej największą grupę stanowią gospodarstwa małe (o wielkości od 4 do 8 ESU) oraz bardzo małe (o wielkości poniżej 4 ESU). Warto zauważyć, że grupa gospodarstw dużych pod względem wielkości ekonomicznej, o wielkości powyżej 16 ESU (a więc takich gospodarstw, które w innych krajach, bardziej rozwiniętych pod względem rolniczym i ekonomicznym, jak Holandia czy Belgia, stanowią całość próby gospodarstw uczestniczących w badaniach) liczy nieco ponad 9% gospodarstw w skali całego kraju (patrz: Wykres 28).

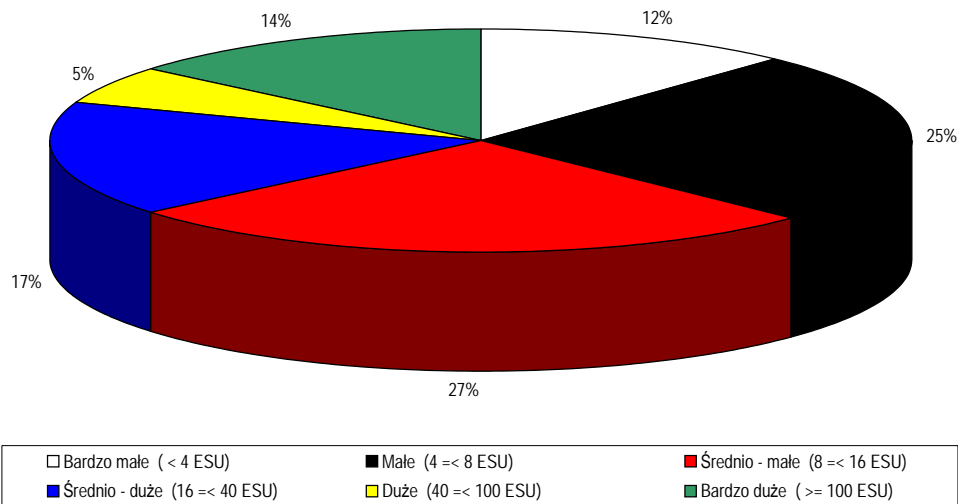
Wykres 28 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Biorąc pod uwagę obszar użytków rolnych zajmowanych przez poszczególne grupy gospodarstw najbardziej istotną grupą w zestawieniu są gospodarstwa małe (od 4 do 8 ESU) oraz średnio-małe (od 8 do 16 ESU), które w sumie zajmują ponad połowę obszaru użytków. Znaczący jest udział gospodarstw średnich i dużych (powyżej 16 ESU), które mimo małej liczby gospodarują na ponad 20% powierzchni użytków rolnych – szczególnie zwracają uwagę gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), stanowiące poniżej 1% ogółu gospodarstw, a użytkujące aż 14% dostępnej powierzchni (patrz: Wykres 29).

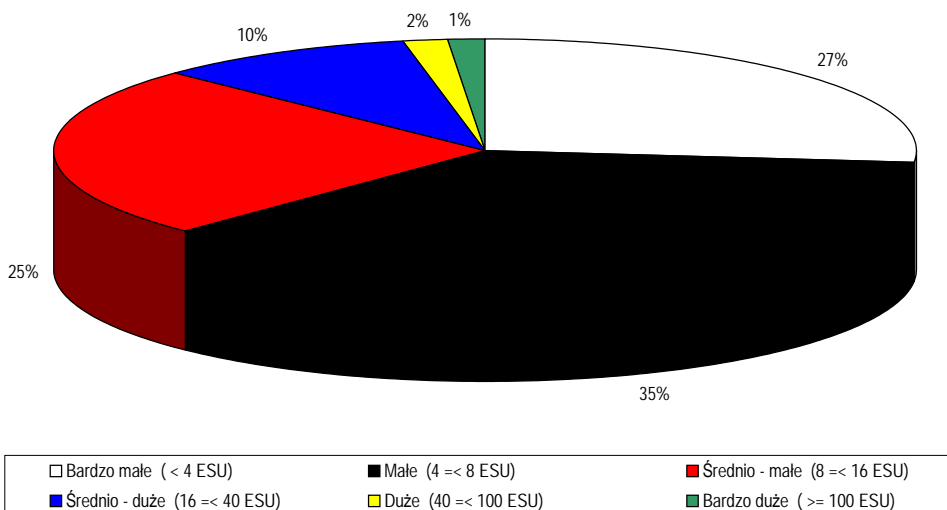

Wykres 29 Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

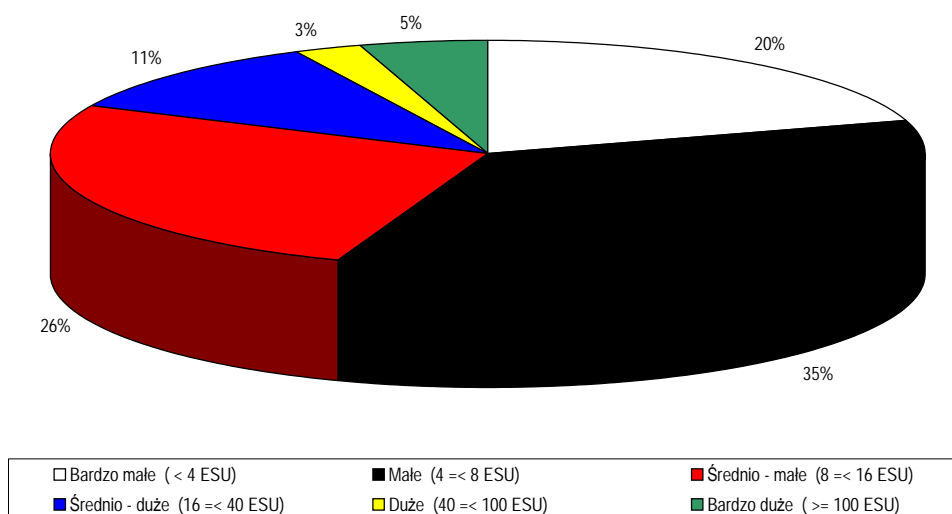
Rozkład pogłównia zwierząt wyrażonego w jednostkach przeliczeniowych zwierząt wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw małych (bardzo małych, małych i średnio-małych, do 16 ESU), gdzie skoncentrowane jest prawie 90% pogłównia (patrz: Wykres 30).

Wykres 30 Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas wielkości ekonomicznej

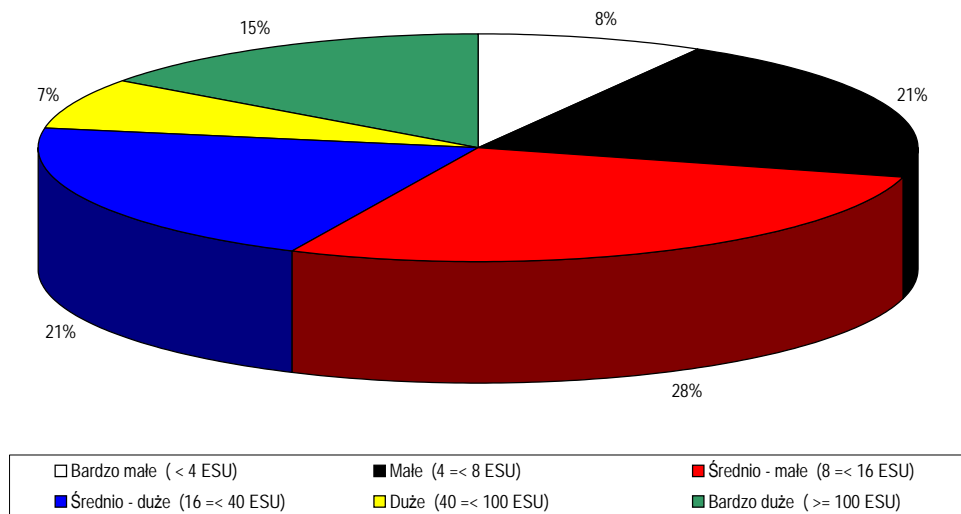
W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU wiodącą rolę odgrywają gospodarstwa bardzo małe, małe i średnio-małe (do 16 ESU), które skupiają ponad 80% ogółu nakładów. Interesującą pozycję stanowią gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), które mimo znaczącej powierzchni będącej w ich użytkowaniu 14% ogółu (patrz: Wykres 29) oraz liczby zwierząt (patrz: Wykres 30) ponoszą zaledwie 5% ogółu nakładów pracy - wskazuje to na wysoką wydajność pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 31).

Wykres 31 Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas wielkości ekonomicznej

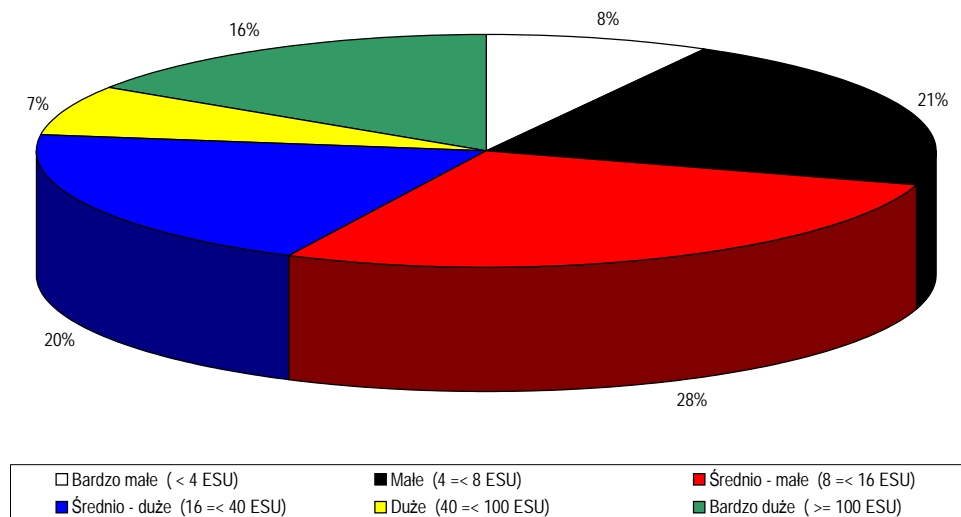
Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości wytwarzanej standardowej nadwyżki bezpośredniej (SNB) zdecydowanie różni się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji na czoło wysuwają się gospodarstwa bardzo duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (poniżej 1%) wytwarzają aż 15% SNB. Na drugim biegunie znajdują się gospodarstwa bardzo małe (27% liczby gospodarstw) z 8% udziałem w sumie SNB (patrz: Wykres 32).

Wykres 32 Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas wielkości ekonomicznej

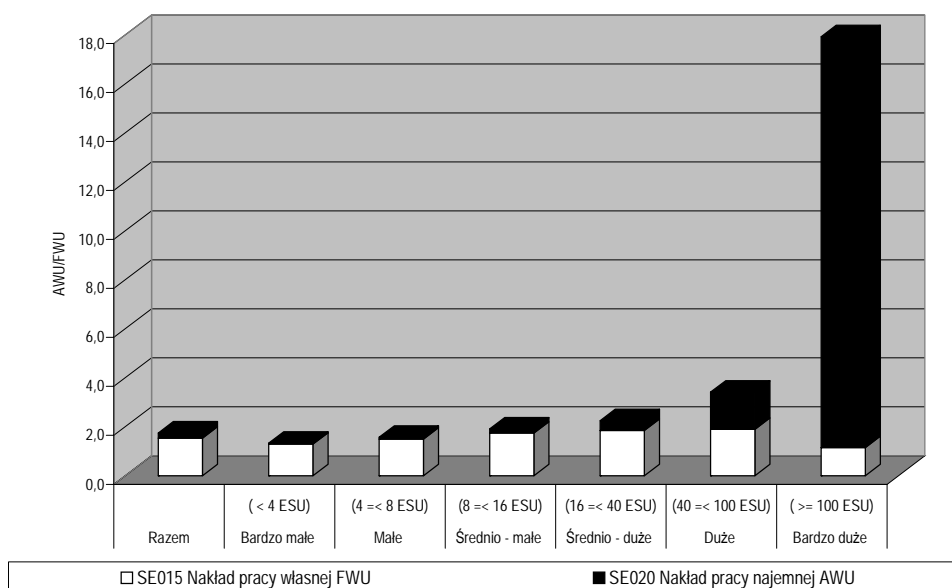
Rozkład wartości dodanej netto (WDN) wykazuje wiele podobieństw z rozkładem SNB. Podobnie jak w przypadku SNB największy udział w wytworzeniu WDN mają gospodarstwa średnio-małe (od 8 do 16 ESU) – jest to 29% (patrz: Wykres 33).

Wykres 33 Rozkład wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

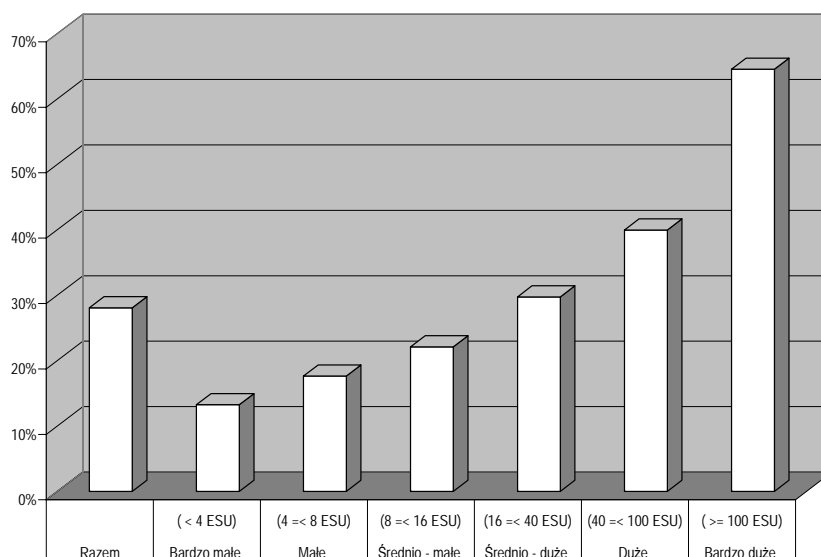
Poziom nakładów pracy rośnie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Prawie wszystkie gospodarstwa (oprócz gospodarstw dużych i bardzo dużych, powyżej 40 ESU) opierają się na własnej sile roboczej. W gospodarstwach dużych (od 40 do 100 ESU) wykorzystanie najmniejszej siły roboczej jest na podobnym poziomie jak pracy własnej, a w gospodarstwach największych (powyżej 100 ESU) ta przewaga jest już kilkunastokrotna (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas wielkości ekonomicznej

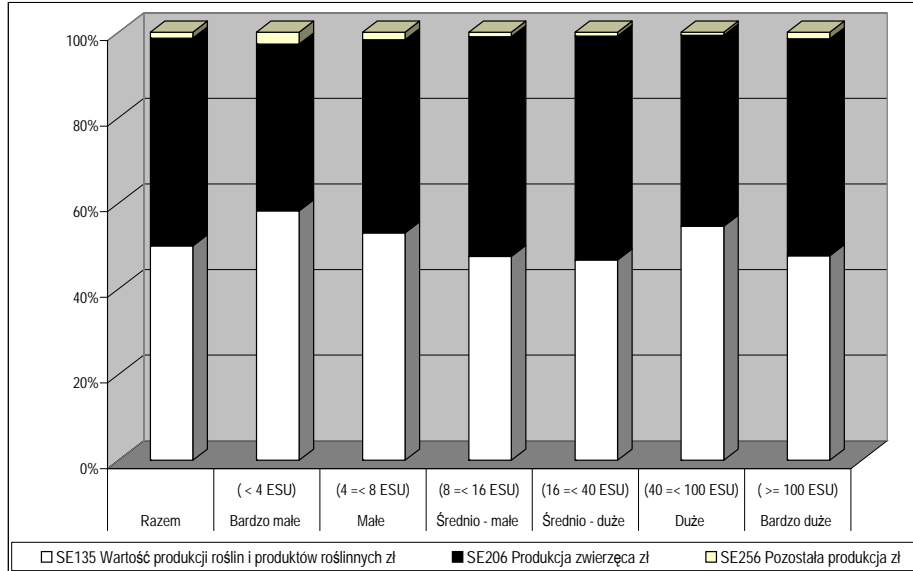
W strukturze własnościowej użytków rolnych dominują grunty własne. Udział dzierżawy, zaprezentowany na tym wykresie, wynosi przeciętnie 28% ogółu powierzchni i zmienia się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa osiągając dla gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU) wartości odpowiednio 40% i 64%. W gospodarstwach najmniejszych (poniżej 4 ESU) jest to niewiele ponad 13% (patrz: Wykres 35).

Wykres 35 Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

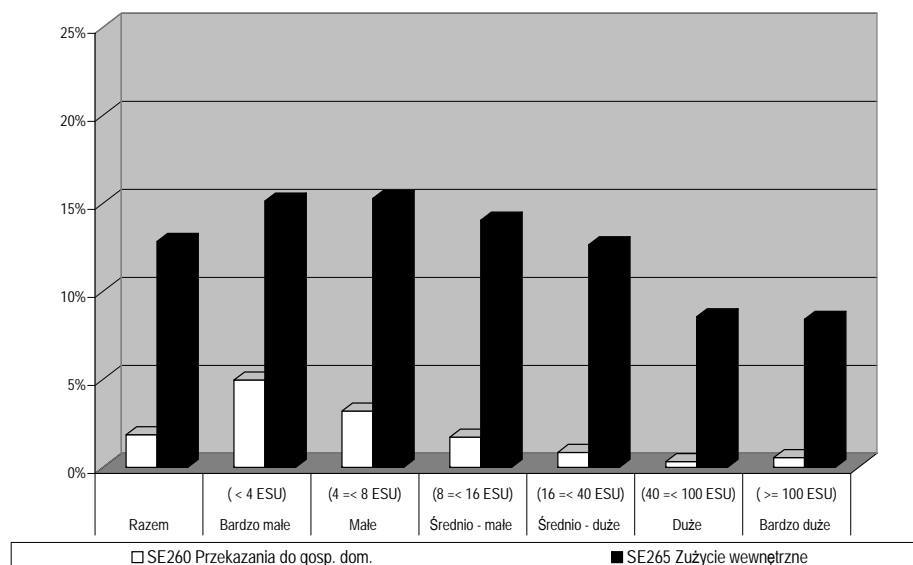
Udział poszczególnych działalności w strukturze produkcji wraz ze zmianą wielkości ekonomicznej nie wykazuje znaczących odchyłeń i waha się w granicy 50% w przypadku produkcji roślinnej. Odpowiednio kształtuje się udział produkcji zwierzęcej, gdyż skala pozostałej produkcji jest minimalna i wynosi maksymalnie 4% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 36).

Wykres 36   **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

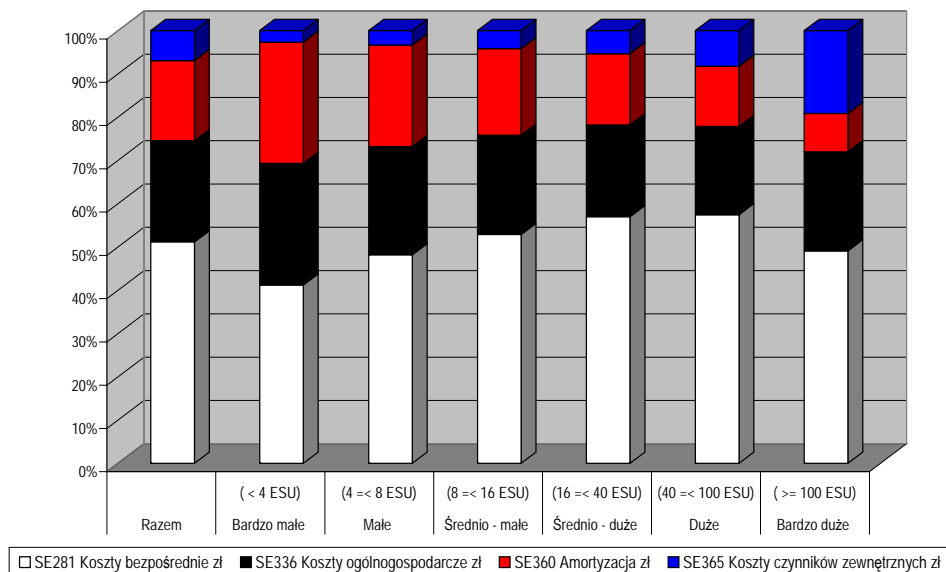
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazanych produktów i usług do gospodarstwa domowego zajmuje w strukturze coraz mniejszy udział. Zużycie wewnętrzne rośnie zdecydowanie od ok. 4 tys. zł do prawie 254 tys. zł na gospodarstwo, ale w strukturze produkcji ma coraz mniejsze znaczenie (patrz: Wykres 37).

Wykres 37   **Udział przekazanych do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

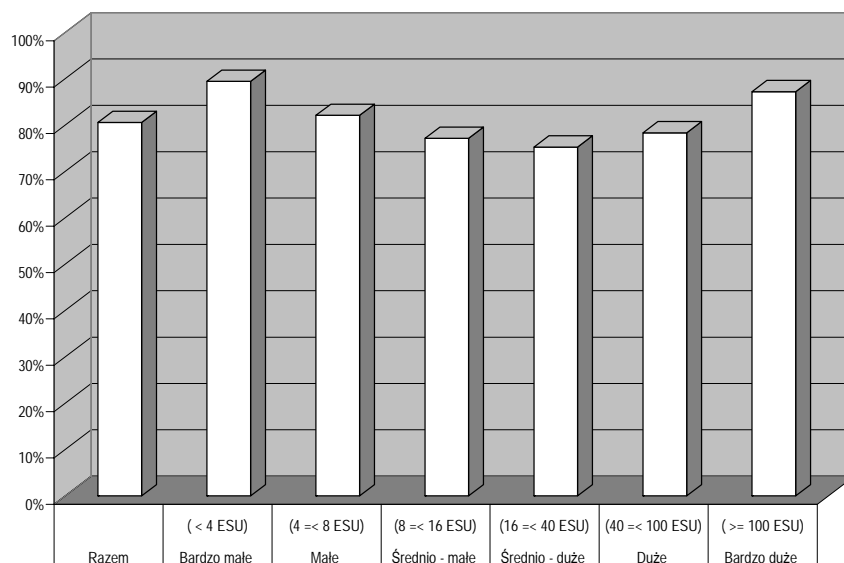
Zgodnie z oczekiwaniami w strukturze kosztów ogółem koszty bezpośrednie rosną wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Jest to związane ze zmniejszającym się udziałem kosztów ogólnogospodarczych w miarę wzrostu skali gospodarowania. Podobnie jest z amortyzacją, której udział w kosztach wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej maleje. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym umaszynowaniu małych gospodarstw – koszty utrzymania znacznej liczby, być może niewykorzystanych maszyn (czy w ogóle środków trwałych), zmniejszają dochód tych gospodarstw (patrz: Wykres 38).

Wykres 38   **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

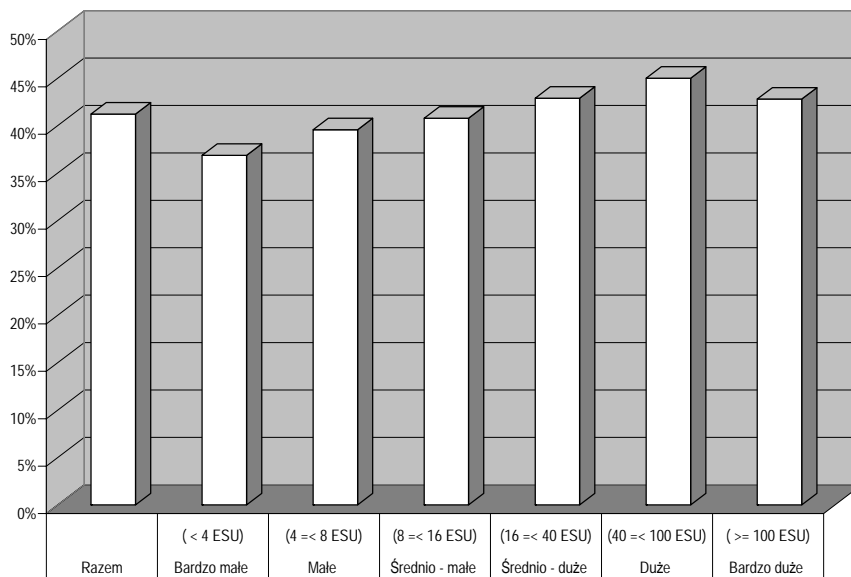
Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem oscyluje generalnie między 70 a 80%, jedynie w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU), małych (od 4 do 8 ESU) i bardzo dużych (powyżej 100 ESU) przekracza granicę 80% i wynosi odpowiednio 89, 82 i 87% (patrz: Wykres 39).

Wykres 39   **Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

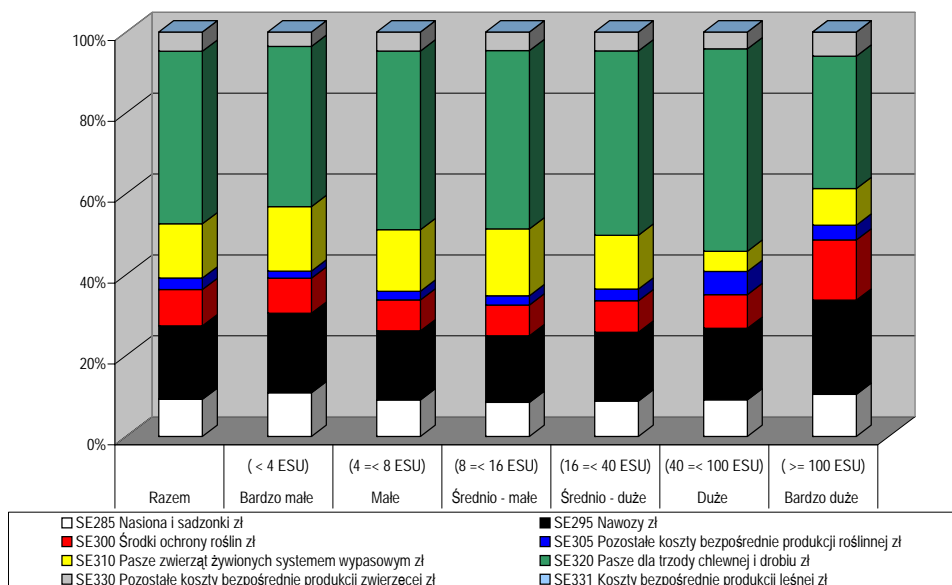
Koszty bezpośrednie wykazują tendencję rosnącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Poczynając od gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU), gdzie koszty bezpośrednie wynoszą ok. 37% wartości produkcji ogółem i rosną w miarę zwiększania skali produkcji o kilka procent dla każdej z grup wielkości. Dla gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) osiągają poziom 45% wartości produkcji ogółem i spadają w przypadku gospodarstw bardzo dużych do 42% (patrz: Wykres 40).

Wykres 40   **Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

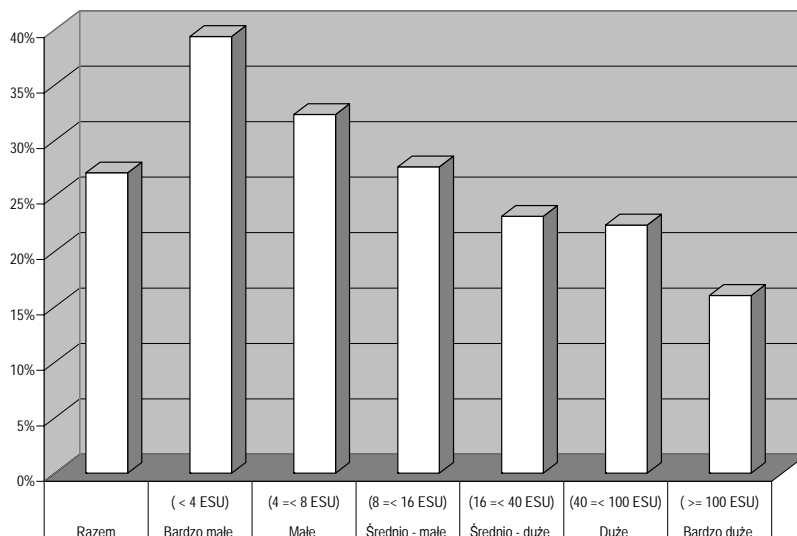
Najważniejszą pozycję w strukturze kosztów bezpośrednich, niezależnie od wielkości ekonomicznej gospodarstwa, stanowią koszty pasz dla trzody chlewnej i drobiu, które w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) wynoszą ponad 50%. Na kolejnym miejscu znalazły się koszty nawozów ze średnio 18% udziałem (nieco większym, około 23% w gospodarstwach bardzo dużych – powyżej 100 ESU) oraz koszty środków ochrony roślin wymiennie z kosztami pasz zwierząt żywionych systemem wypasowym. Koszty ochrony roślin rosną wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa, a koszty pasz zwierząt żywionych systemem wypasowym maleją (patrz: Wykres 41).

Wykres 41   **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

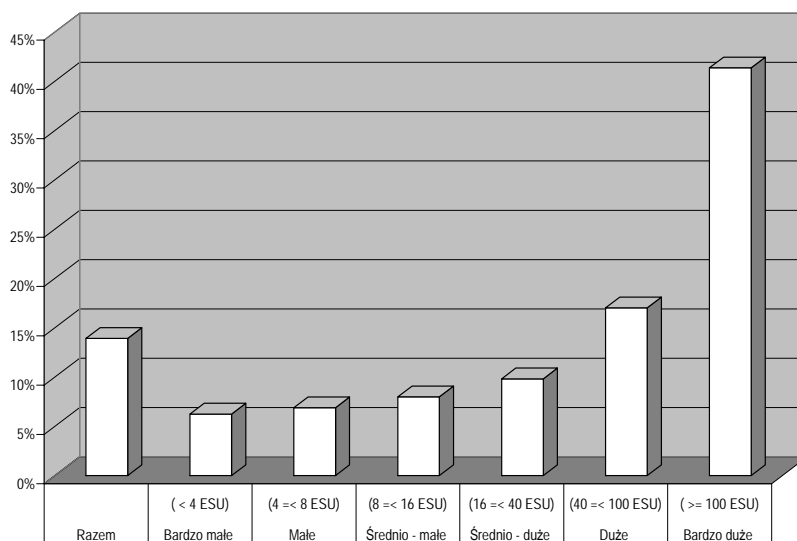
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa wykazuje tendencję malejącą. Udział procentowy wynosi dla gospodarstw bardzo małych (poniżej 4 ESU) prawie 40% natomiast dla gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU) 16% (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

W analizie udziału kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU). Udział ten (ponad 40%) jest w ich przypadku ponad dwukrotnie większy niż ma to miejsce w pozostałych gospodarstwach. Potwierdza to fakt znacznie intensywniejszego wykorzystania czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej, ale również kredytów (koszty odsetek), w mniejszym stopniu dzierżawy, przez gospodarstwa największe. Są one więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników (patrz: Wykres 43).

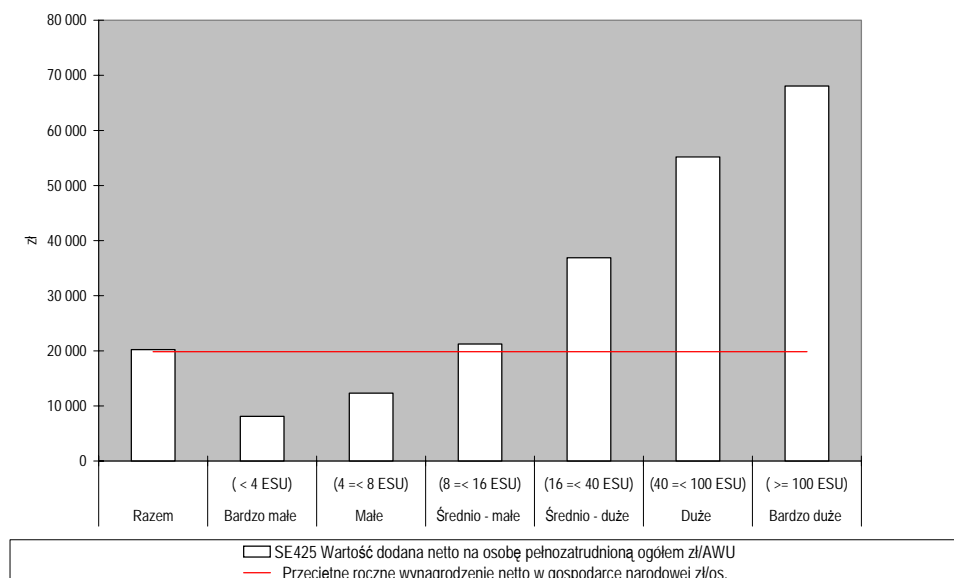
Wykres 43 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

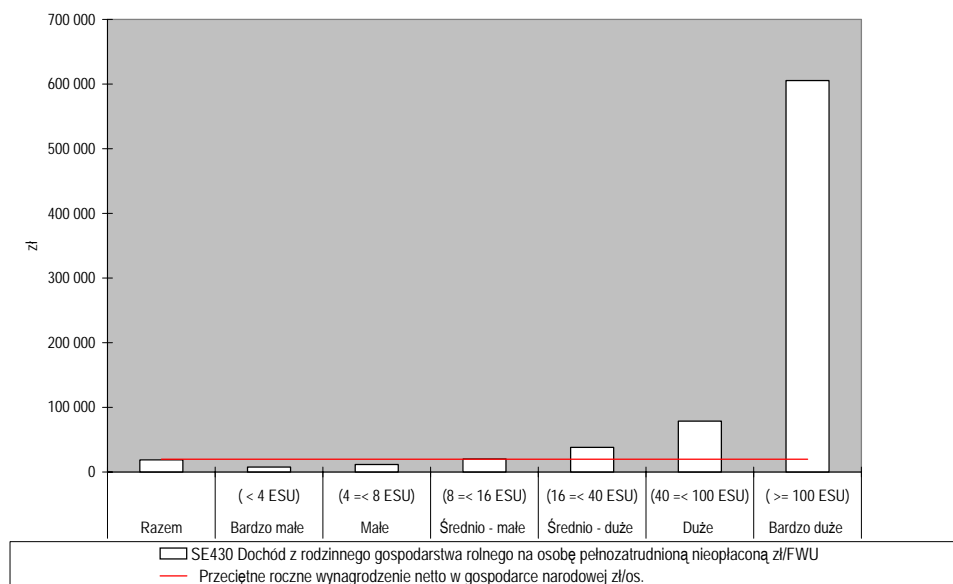
W skali całego kraju wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną minimalnie pokrywała przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Występują jednak pod tym względem zasadnicze różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą jest w tym przypadku 8 ESU. Gospodarstwa o wielkości przekraczającej ten próg uzyskały wartość dodaną netto przewyższającą przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach dużych i bardzo dużych nawet kilkakrotnie), podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 8 ESU osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki, zwłaszcza biorąc pod uwagę gospodarstwa bardzo małe (poniżej 4 ESU), gdzie wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła 40% przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 44).

Wykres 44 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

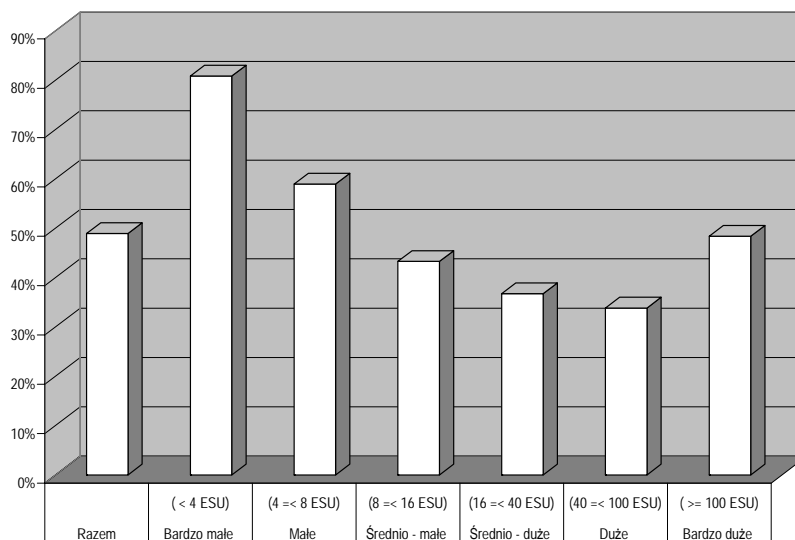
Podobną sytuację, jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną, można zaobserwować podczas analizy rozkładu dochodu z gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą. Tutaj również granicą jest 8 ESU, jednak skala dysproporcji jest zdecydowanie większa. Szczególnie wyraźnie widać to w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU), gdzie dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo jest kilkunastokrotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 45).

Wykres 45 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

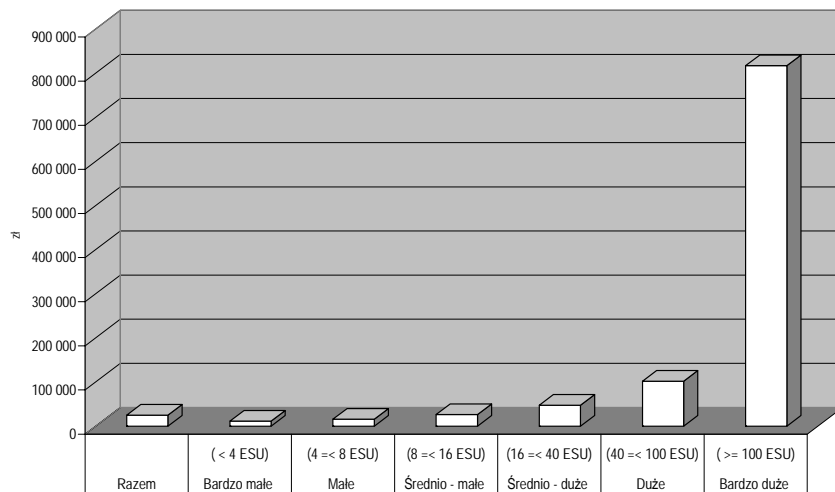
Największy udział dopłat w dochodzie (81%) występuje w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU). Udział ten wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej spada, osiągając poziom niecałych 34% w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU), aby w grupie gospodarstw największych (bardzo duże, powyżej 100 ESU) wzrosnąć do 48% (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

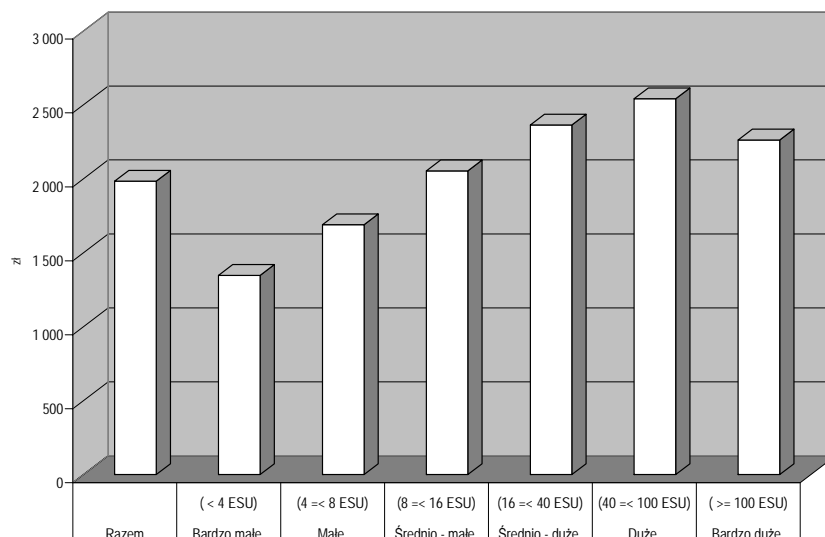
Przepływ gotówki (1) (Dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą wykazuje identyczną tendencję jak miało to miejsce w przypadku wartości dodanej netto na jednego pełnozatrudnionego oraz dochodu z gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną, nieopłaconą – rośnie w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstwa, osiągając prawie 816 tys. zł w gospodarstwach bardzo dużych (powyżej 100 ESU), podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych jest to 11 tys. zł (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej

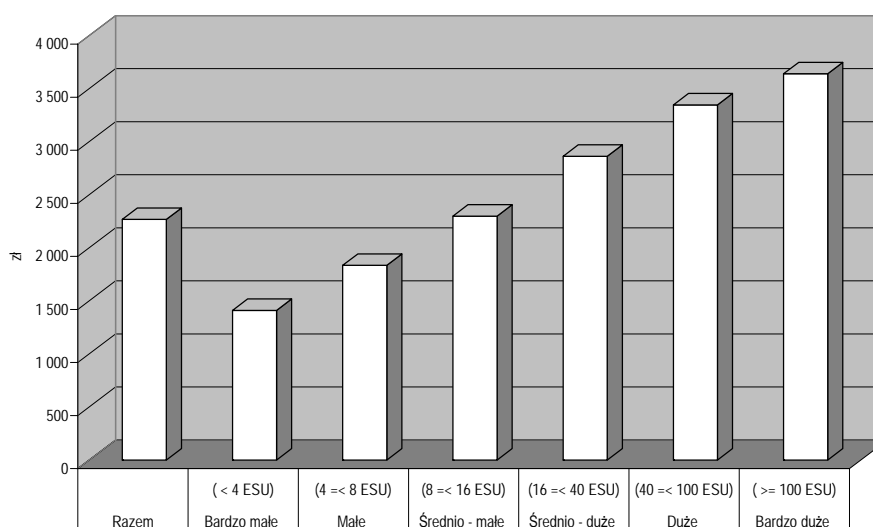
Wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z wykorzystania czynników zewnętrznych. Wartość ta rośnie w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw i w przypadku gospodarstw dużych (od 40 do 100 ESU) wynosi 2,5 tys. zł/ha – dla porównania w gospodarstwach bardzo małych (poniżej 4 ESU) jest to 1,3 tys. zł/ha. Z ogólnego trendu wyłamują się gospodarstwa bardzo duże (powyżej 100 ESU), gdzie wartość dodana netto przypadająca na jeden hektar użytków rolnych jest na poziomie 2,2 tys. zł/ha (patrz: Wykres 48).

Wykres 48 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W przypadku wartości dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na jeden hektar własnych użytków rolnych powtarza się schemat zawarty na wykresie poprzednim. Różnica dotyczy przede wszystkim gospodarstw bardzo dużych (powyżej 100 ESU), które w tej kategorii osiągają wyniki najlepsze – 3,6 tys. zł/ha (patrz: Wykres 49).

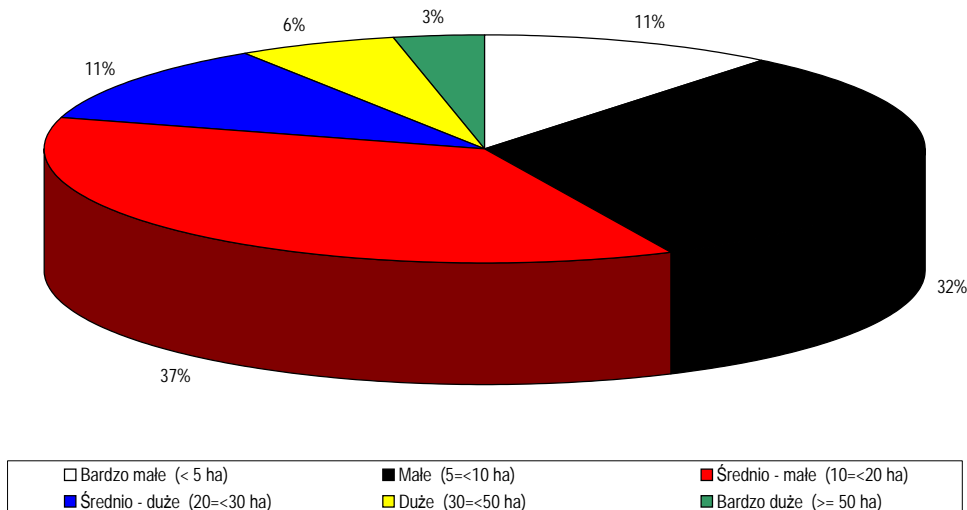
Wykres 49   **Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

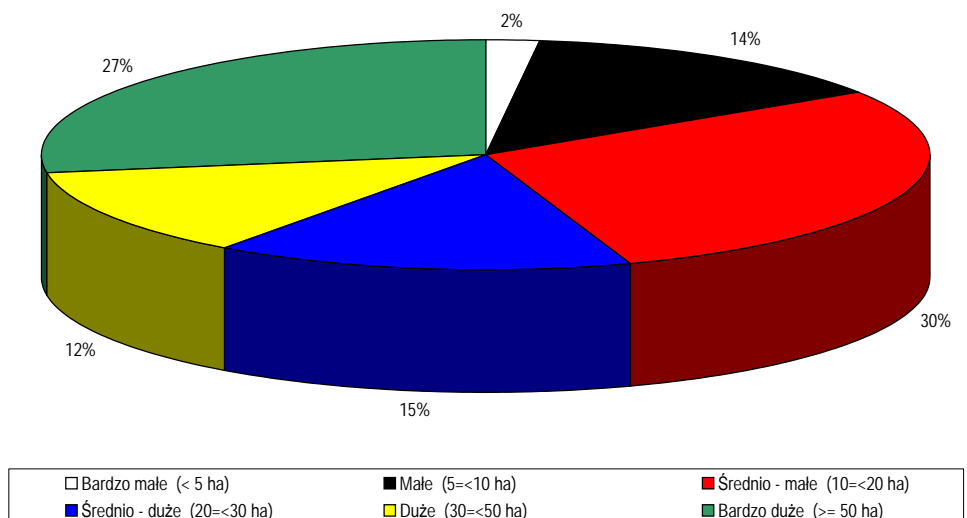
1.5. Analiza wyników standardowych według klas powierzchni użytków rolnych

W zbiorze gospodarstw pogrupowanych według klas obszarowych (patrz: Wykres 50) pod względem liczności dominuje grupa gospodarstw posiadająca od 5 do 20 ha użytków rolnych. Z kolei wykres 51 wskazuje, że większość użytków rolnych znajduje się w gospodarstwach o powierzchni od 10 do 20 ha i powyżej 50 ha. Trudno byłoby stan ten uznać jako stan spolaryzowanej struktury agrarnej, ale na pewno mamy do czynienia z dwoma rodzajami skupień gospodarstw rolnych.

Wykres 50 Rozkład liczby gospodarstw rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

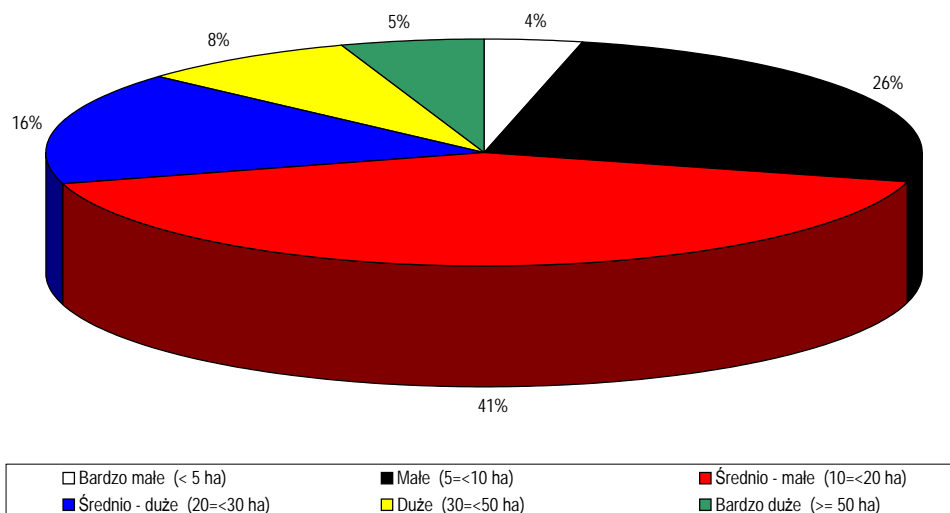

Wykres 51 Rozkład powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

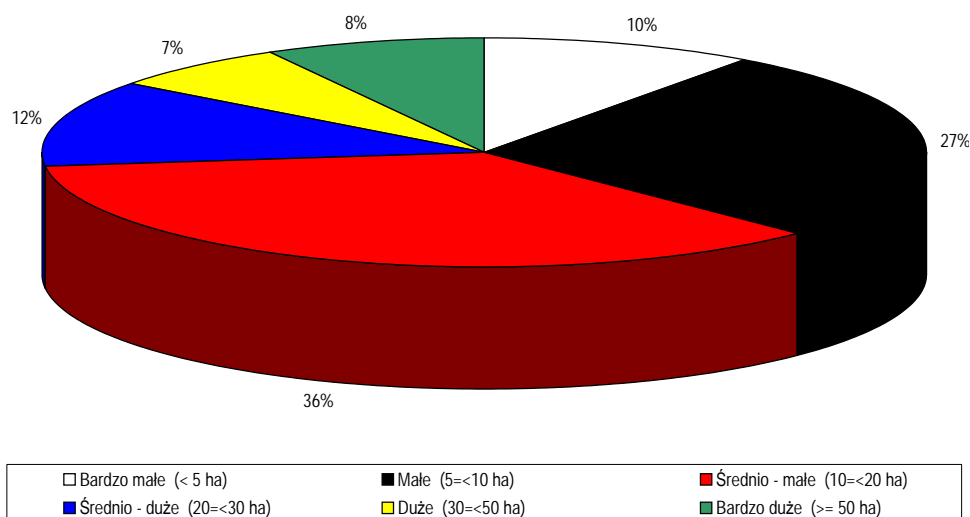
Większość zwierząt chowana jest w gospodarstwach o powierzchni od 5 do 20 ha. Powyżej 20 ha mamy do czynienia z tendencją: im większa powierzchnia gospodarstw tym mniej jest tam zwierząt.

Wykres 52 Rozkład liczby zwierząt (w przeliczeniu na LU) według klas powierzchni użytków rolnych

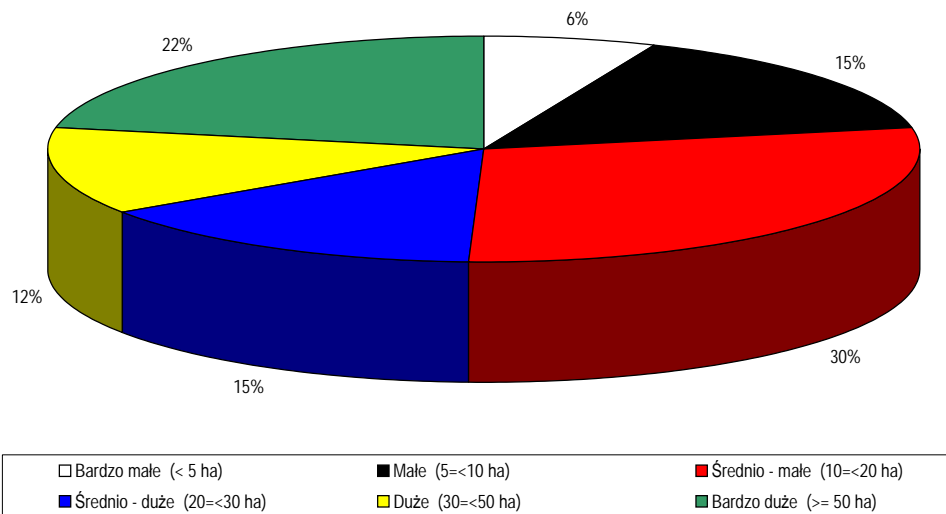
Rozkład zasobów pracy znowu wskazuje na dominację pod tym względem gospodarstw o powierzchni od 5 do 20 ha (patrz: Wykres 53).

Wykres 53 Rozkład liczby pełnozatrudnionych (w przeliczeniu na AWU) według klas powierzchni użytków rolnych

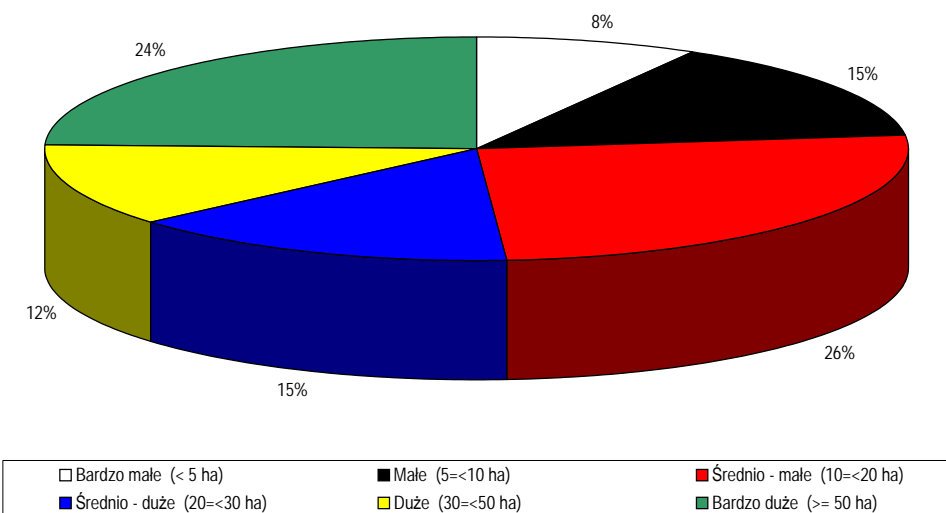
Największy wkład w wytworzenie SNB mają gospodarstwa o powierzchni od 5 do 20 ha (patrz: Wykres 54). Porównanie rozkładu SNB z rozkładem liczby gospodarstw pokazuje jednak, że gospodarstwa największe (pod względem obszarowym) mają nieproporcjonalnie duży udział w wytworzeniu SNB.

Wykres 54 Rozkład standardowej nadwyżki bezpośredniej według klas powierzchni użytków rolnych

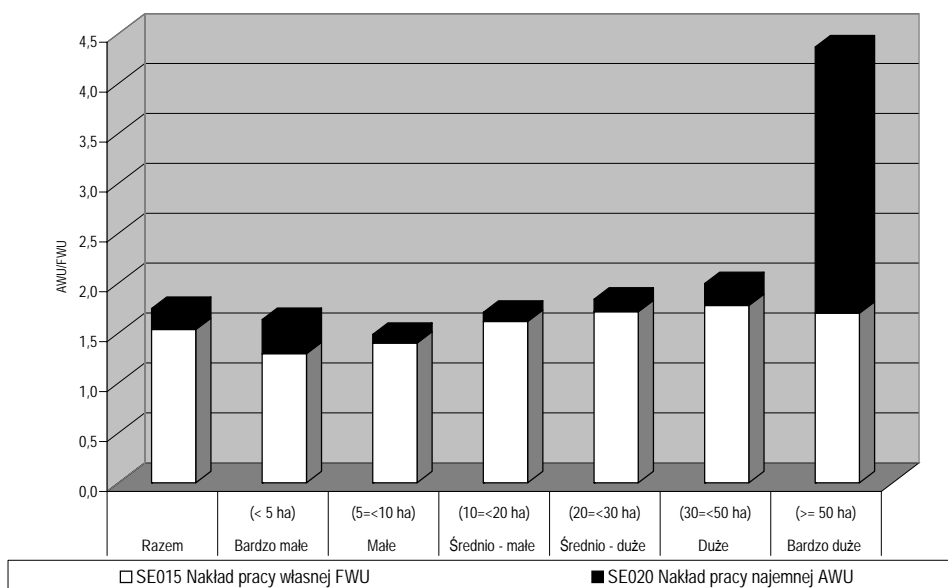
Wykres 55 przedstawia rozkład WDN. Dominują tu gospodarstwa o powierzchni od 10 do 20 ha, ale już na drugim miejscu są gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha. Warto podkreślić, że pozycja tych pierwszych jest niewspółmierna do zaangażowanych zasobów, a wynik tych drugich stosunkowo dobry.

Wykres 55 Rozkład wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych

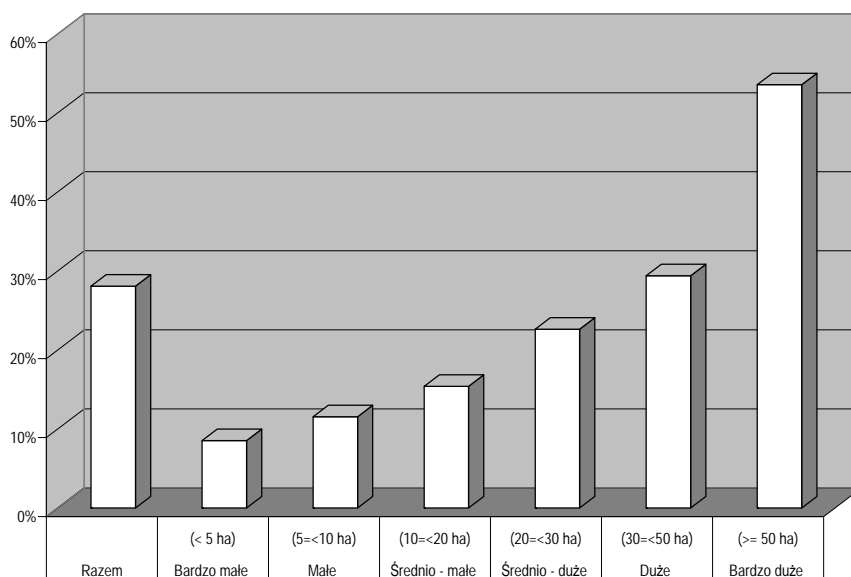
Struktura zasobów pracy (stosunek pracy własnej do obcej) dostarcza interesujących spostrzeżeń (patrz: Wykres 56): stosunkowo duży udział pracy obcej wśród gospodarstw o powierzchni mniejszej niż 5 ha, a następnie powolny wzrost udziału pracy obcej wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw. Wy tłumaczeniem tego zjawiska jest duży udział gospodarstw ogrodniczych wśród najmniejszych gospodarstw, a musimy pamiętać, że bazują one na pracy najemnej.

Wykres 56 Zasoby pracy na gospodarstwo oraz ich struktura według klas powierzchni użytków rolnych

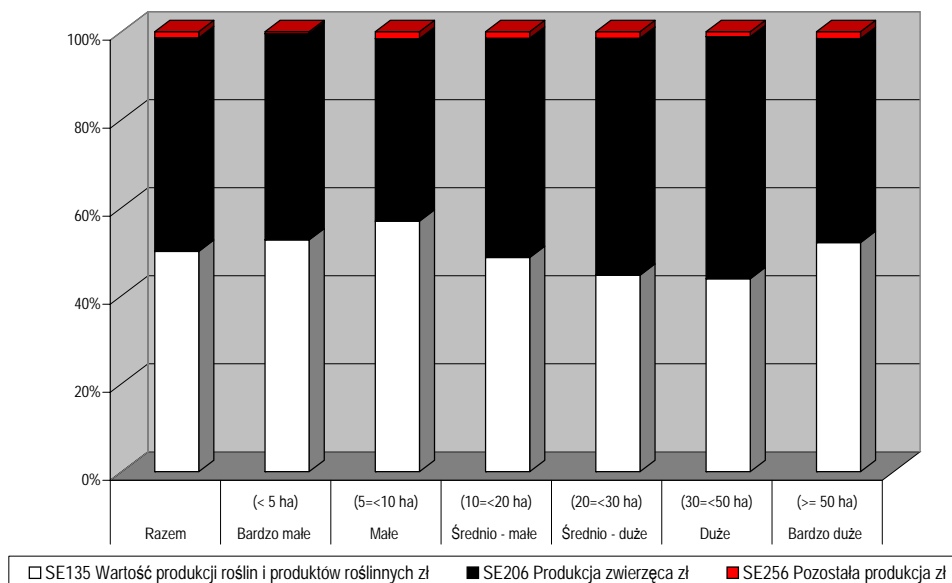
Analiza udziału dodzierżawionej ziemi wskazuje, że największe obszary gospodarstwa wyraźnie bazują na obcych środkach trwałych (patrz: Wykres 57).

Wykres 57 Udział dodzierżawionych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

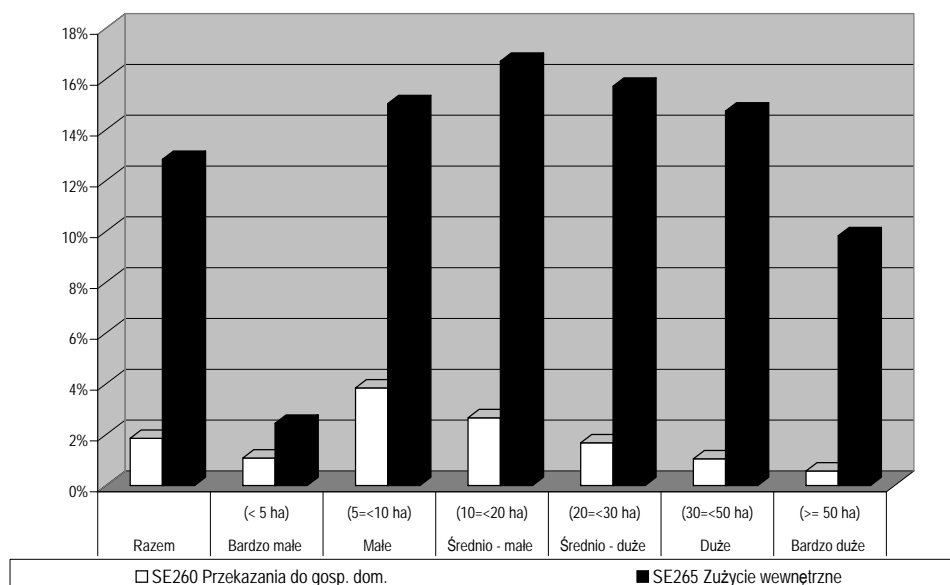
Analiza struktury produkcji wykazuje, że w gospodarstwach najmniejszych o powierzchni do 10 ha produkcja roślinna stanowi ok. 50% (patrz: Wykres 58). Natomiast w gospodarstwach o powierzchni do 50 ha produkcja roślinna maleje i stanowi ok. 40% produkcji ogółem. W tej ostatniej grupie dominują gospodarstwa z działalnościami związanymi z uprawą ziemi przy równoczesnej małej pracochłonności (patrz: Wykres 53).

Wykres 58   **Struktura produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

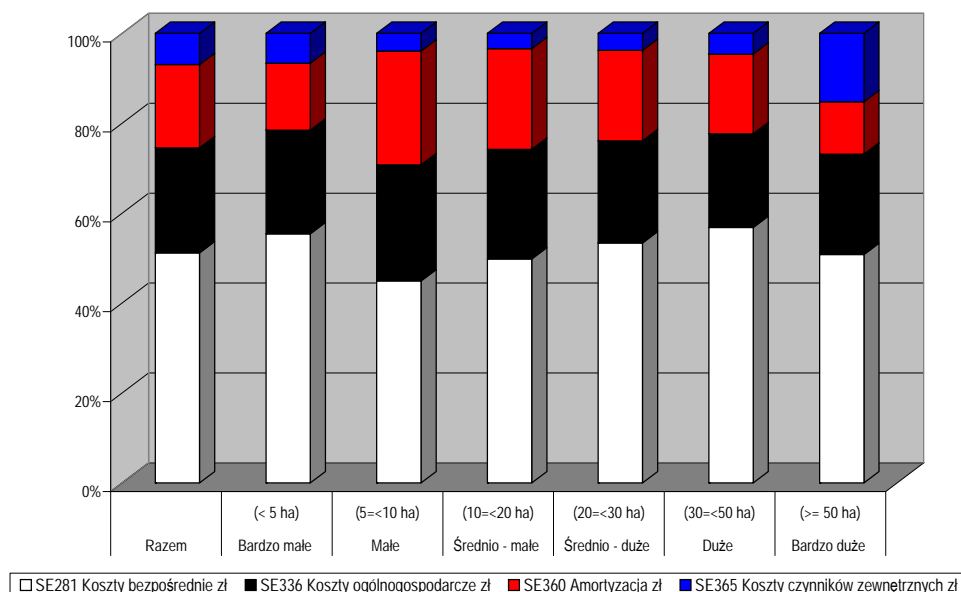
Interesujących wniosków dostarcza także analiza udziału przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w wartości produkcji ogółem (patrz: Wykres 59). Udział przekazania maleje wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw (wyjątek, niski poziom przekazania i zużycia wewnętrznego: gospodarstwa o powierzchni poniżej 5 ha, pamiętajmy jednak, o dużym udziale gospodarstw ogrodniczych oraz trzodowo - drobiarskich wyspecjalizowanych i nastawionych na sprzedaż). Wy tłumaczenia tej sytuacji są co najmniej dwa: wraz ze wzrostem powierzchni rośnie produkcja ogółem na gospodarstwo, a możliwości konsumpcji rodziny rolniczej niezależnie od powierzchni gospodarstwa są na podobnym poziomie oraz wraz ze wzrostem powierzchni następuje specjalizacja produkcji, a funkcję samozaopatrzenia w roślinne produkty żywnościowe przejmuje wyłączony z powierzchni produkcyjnej ogródek przydomowy. Upraszczając nieco można powiedzieć, że podobną tendencję obserwujemy analizując udział zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem. I tutaj można znaleźć dwa wytłumaczenia: po pierwsze, gospodarstwa większe (wyspecjalizowane) preferują obce środki do produkcji i koncentrują się na wytwarzaniu głównego produktu oraz po drugie, wraz ze wzrostem powierzchni maleje udział działalności w zakresie produkcji zwierzęcej, która to jest "konsumentem" własnych produktów roślinnych.

Wykres 59   **Udział przekazania do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

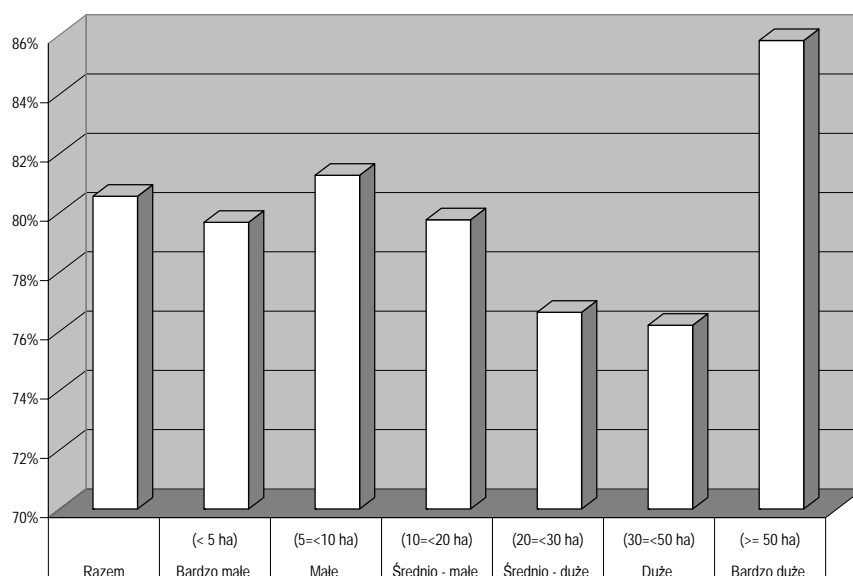
Analizując strukturę kosztów ogółem można zauważyć, że pod tym względem wyróżniają się gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha (patrz: Wykres 60). Występuje tam mniejszy udział amortyzacji oraz większy udział kosztów czynników zewnętrznych. Natomiast w gospodarstwach od 5 do 10 ha obserwujemy największy udział amortyzacji.

Wykres 60   **Struktura kosztów ogółem według klas powierzchni użytków rolnych**

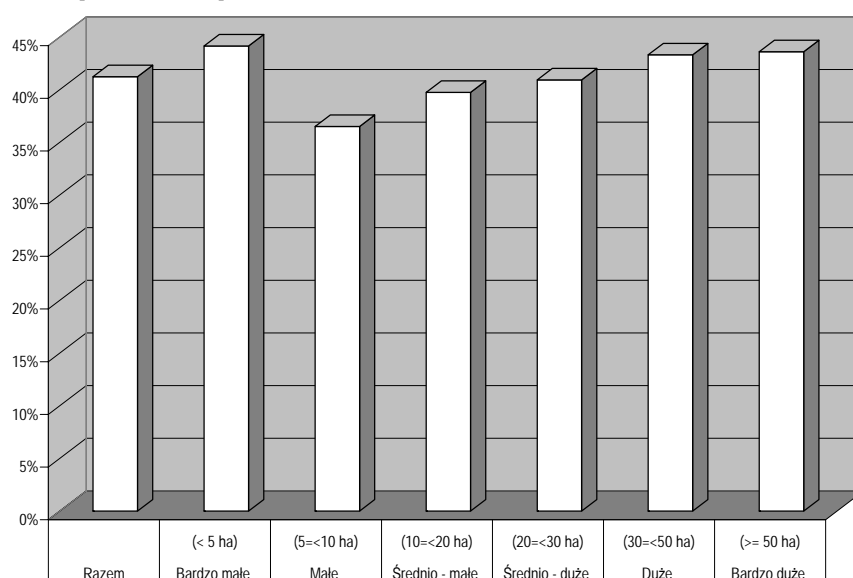
Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem (produktywność kosztów) wykazuje wyraźną tendencję spadkową (a więc wzrost produktywności) wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstw, ale tylko do 50 ha (patrz: Wykres 61). O przerwaniu tendencji w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha decydują wysokie koszty czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej (patrz: Wykres 61 oraz Wykres 65).

Wykres 61 Udział kosztów ogółem w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych

W gospodarstwach o powierzchni powyżej 5 ha widać wyraźną, tendencję wzrostu udziału kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem (patrz: Wykres 62). Jest to całkiem zrozumiałe zważywszy, na to, że wraz ze wzrostem skali produkcji obserwujemy malejący udział kosztów „pośrednich” = stałych.

Wykres 62 Udział kosztów bezpośrednich w produkcji ogółem według klas powierzchni użytków rolnych

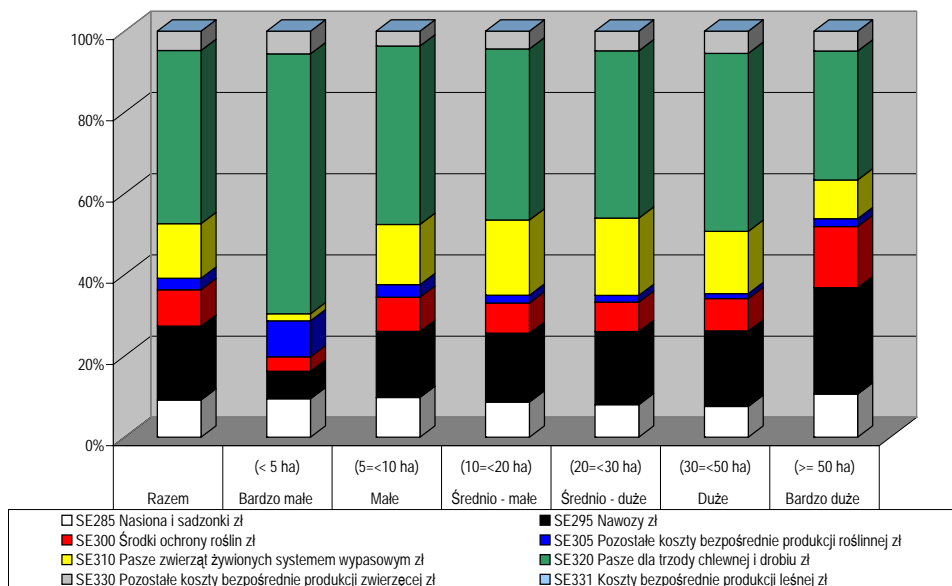
Analiza struktury kosztów bezpośrednich (patrz: Wykres 63) potwierdza wszystkie dotychczasowe obserwacje:

- duży udział kosztu pasz dla trzody i drobiu w gospodarstwach o powierzchni poniżej 5 ha i jednocześnie znikomy koszt pasz zwierząt żywionych w systemie wypasowym;
- niski udział kosztu pasz w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha;
- bardzo wysoki udział kosztu nawozów i środków ochrony roślin w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha;

oraz

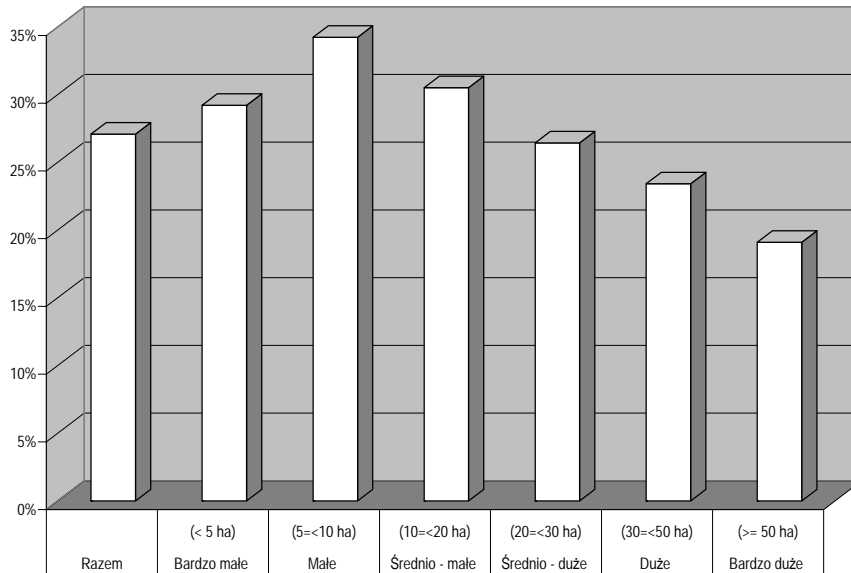
- brak kosztów produkcji leśnej.

Wykres 63   **Struktura kosztów bezpośrednich według klas powierzchni użytków rolnych**

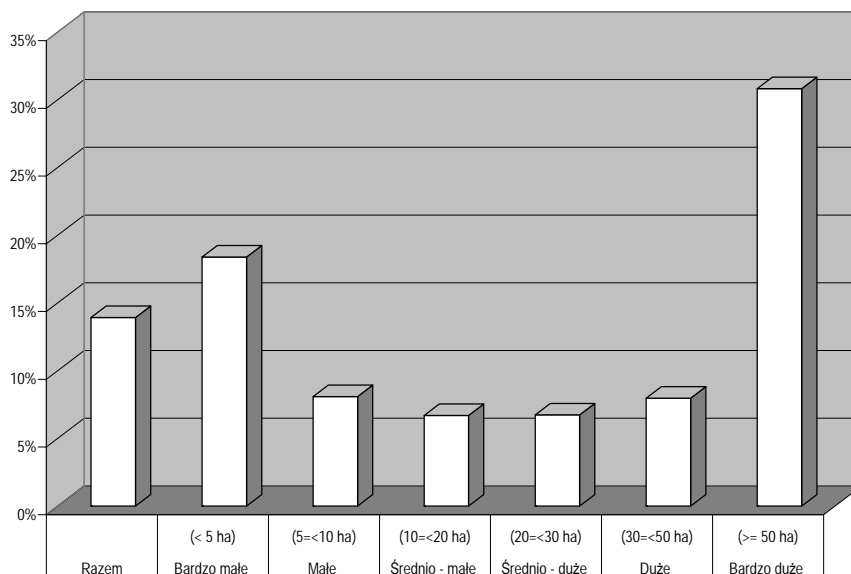
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto w gospodarstwach o powierzchni powyżej 5 ha maleje liniowo (patrz: Wykres 64). Wyjątek stanowią gospodarstwa bardzo małe.

Wykres 64 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas powierzchni użytków rolnych

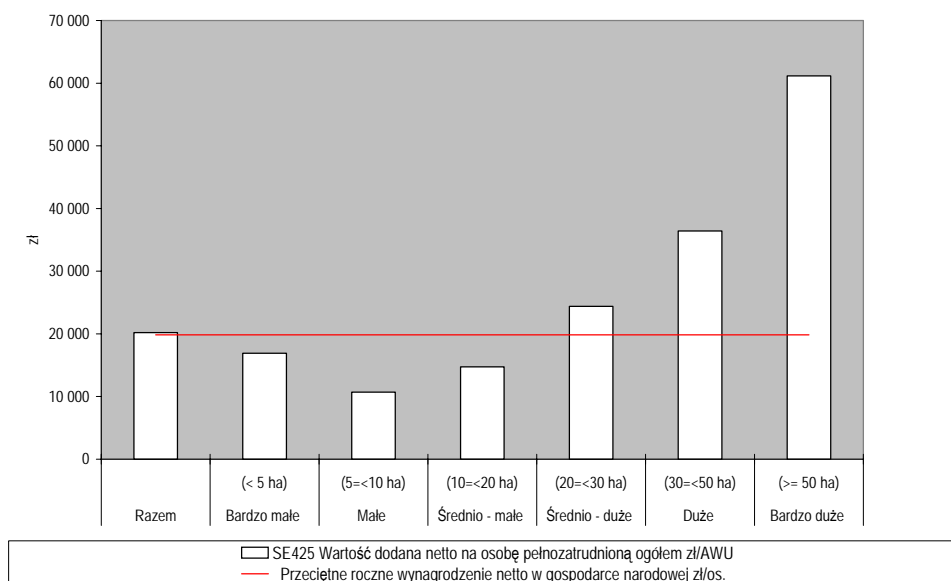
Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto w gospodarstwach o powierzchni od 5 do 50 ha jest na zbliżonym poziomie (patrz: Wykres 65). W gospodarstwach o powierzchni poniżej 5 ha i powyżej 50 jest on zasadniczo różny ze względu na charakter prowadzonej w nich działalności (pracochłonna produkcja ogrodnicza oraz oparta na najmniejszej pracy uprawa polowa), a także czynsze za dodzierżawioną ziemię w gospodarstwach o powierzchni 50 ha.

Wykres 65 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas powierzchni użytków rolnych

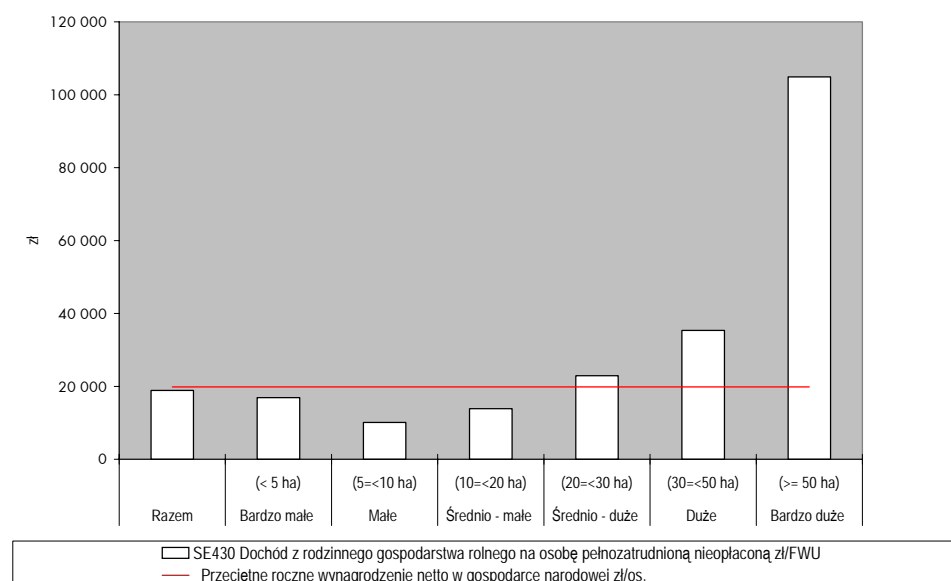

Analizując WDN oraz DzRGR w odniesieniu do zasobów pracy (jednocześnie porównując do przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej) nie sposób nie zauważyć, że jedynie gospodarstwa większe (o pow. powyżej 20 ha) gwarantują wyższe dochody na poziomie co najmniej dochodu parytetowego (patrz: Wykres 66 oraz Wykres 67). Nie należy jednak zapominać, skąd bierze się ten dochód. Szczególnie widoczne jest to w grupie gospodarstw o powierzchni powyżej 50 ha. Otóż decydują o tym dopłaty do działalności operacyjnej – to bardzo symptomatyczny efekt członkostwa Polski w UE (patrz: Wykres 68).

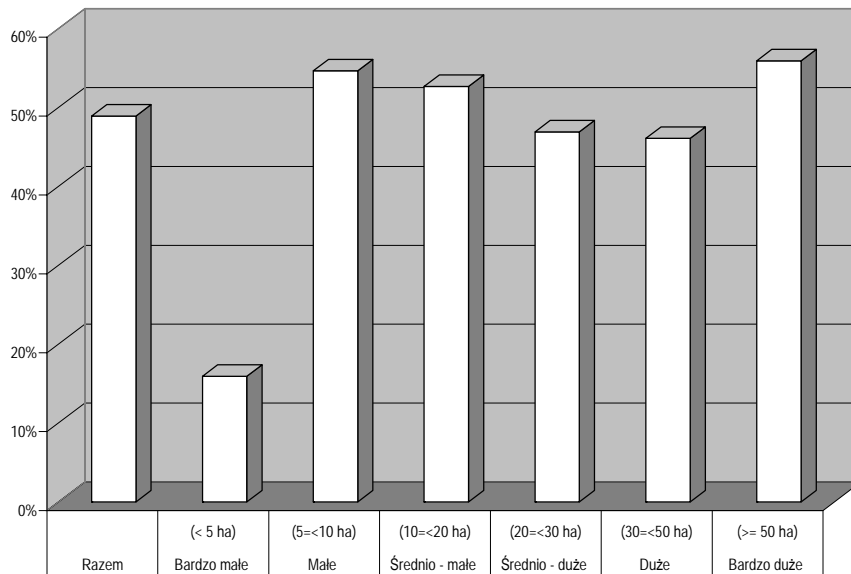
Wykres 66 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych

Wykres 67 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas powierzchni użytków rolnych

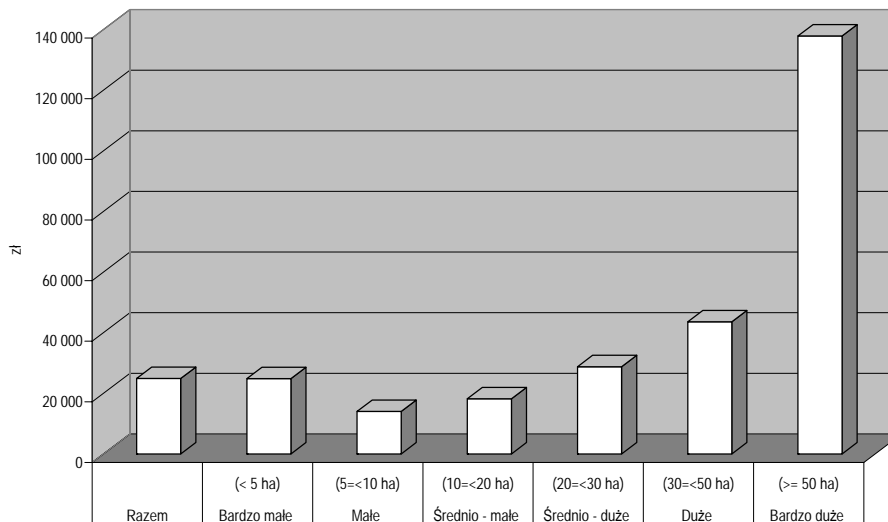

Wykres 68   **Udział dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas powierzchni użytków rolnych**

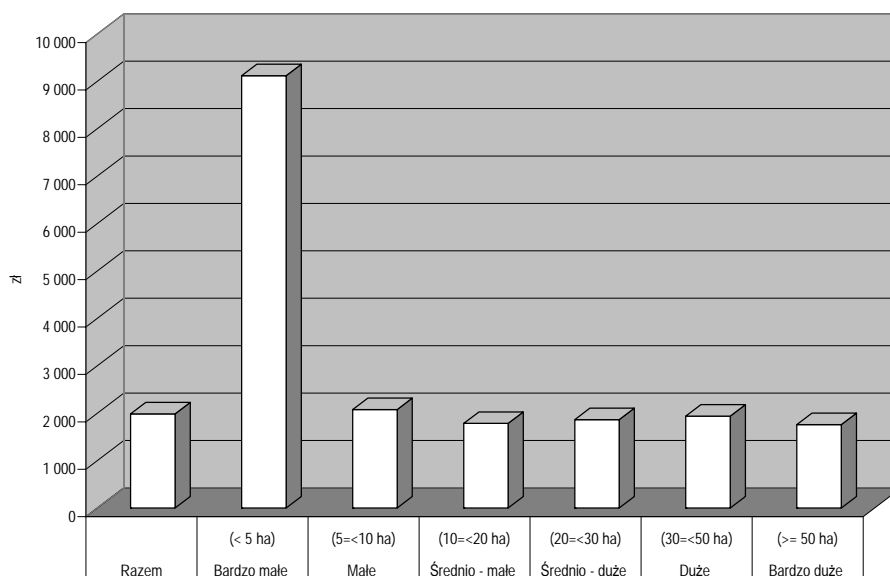
Analiza przepływu gotówki (1) (dochodu pieniężnego brutto) potwierdza wnioski z analizy WDN oraz DzRGR: wzrost powierzchni gospodarstwa umożliwia wypracowanie nadwyżki, którą można spożytkować np. w postaci inwestycji (patrz: Wykres 69).

Wykres 69   **Przepływ gotówki (1) (dochód pieniężny brutto) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas powierzchni użytków rolnych**

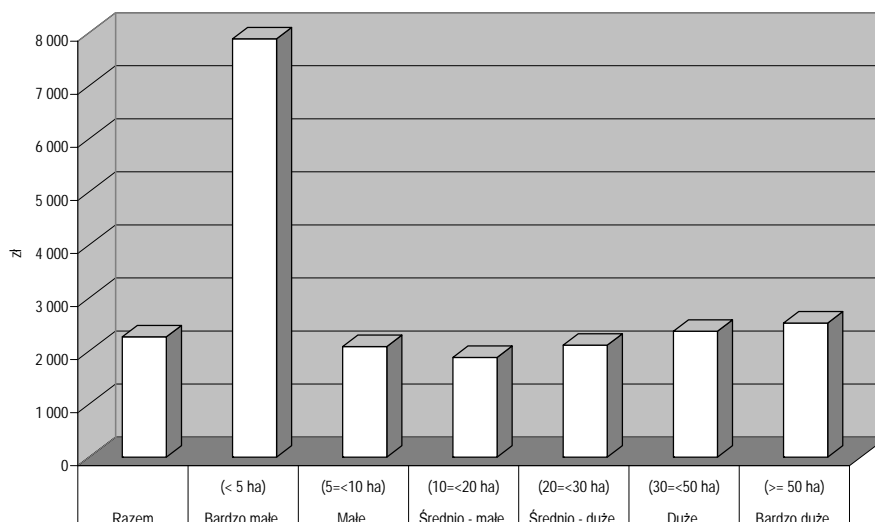

Podobne tendencje można zaobserwować analizując WDN oraz DzRGR na 1 ha powierzchni użytków rolnych (patrz: Wykres 70 oraz Wykres 71). Wyjątkiem jest jak zwykle grupa gospodarstw o powierzchni poniżej 5 ha. Tam jednak do działalności (tucz trzody i drobiu) nie potrzebna jest duża powierzchnia, a pasze są kupowane, a nie produkowane przez gospodarstwa. Stąd bardzo dobre wyniki w przeliczeniu na powierzchnię. Do tej grupy gospodarstw wchodzi również gospodarstwa ogrodnicze, które osiągają dużą nadwyżkę i dochód w przeliczeniu na jednostkę powierzchni.

Wykres 70 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

Wykres 71 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas powierzchni użytków rolnych

1.6. Podsumowanie

Przeprowadzona uproszczona analiza graficzna wybranych parametrów dotyczących wyników gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w 2006 r., wskazuje na występowanie dużego zróżnicowania pomiędzy grupami tworzonymi według zastosowanych trzech kryteriów grupowania.

Analiza ukazała ponadto istnienie bardzo wyraźnych różnic pomiędzy wynikami obliczonymi dla gospodarstwa średniego i wynikami określonej grupy gospodarstw rolnych, utworzonej według użytych kryteriów grupowania. Znacząco różne wyniki średniego gospodarstwa od wyników poszczególnych grup gospodarstw, nakazują konieczność śledzenia i analizy sytuacji ekonomicznej różnych grup gospodarstw. Wnioski wyprowadzane tylko na podstawie wyników średnich z całego zbioru gospodarstw nie są adekwatne dla znaczącego segmentu gospodarstw rolnych należących do pola obserwacji Polskiego FADN.

Ukazane zróżnicowanie wyników poszczególnych grup gospodarstw, potwierdza zasadność wykorzystywania danych FADN dla oceny i do kreowania Wspólnej Polityki Rolnej.

1.7. Wnioski

1. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw ustalonych na podstawie użytych 3 kryteriów grupowania, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (15 638 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 40 - 100 ESU (2 541 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości obszarowej do 5 ha użytków rolnych (9 119 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa polowe (1 465 zł), gospodarstwa od 2 ESU do 4 ESU (1 347 zł) i gospodarstwa posiadające od 10 do 20 ha użytków rolnych (1 785 zł).
2. Spośród analizowanych rozkładów grup gospodarstw ustalonych na podstawie trzech różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (42 452 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 i więcej ESU (605 430 zł) i gospodarstwa z przedziału wielkości obszarowej 50 i więcej ha (104 883 zł). Na drugim biegunie, z wartościami najniższymi znalazły się gospodarstwa mieszane (13 834 zł), gospodarstwa od 2 ESU do 4 ESU (7 578 zł), gospodarstwa z przedziału wielkości obszarowej 5 - 10 ha (10 100 zł).

3. Intensywność wykorzystania ziemi rolniczej i udział kierunków w różny sposób powiązany z ziemią rolniczą spowodowały, że gospodarstwa najmniejsze obszarowo do 5 ha, uzyskały dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną na poziomie 85% dochodu uzyskanego przez gospodarstwa należące do 3 klasy wielkości ekonomicznej zawierającej się w granicach 8 - 16 ESU (odpowiednie parametry wyniosły 16 908 zł i 19 840 zł).
4. Wyniki grup gospodarstw ustalonych na podstawie trzech różnych kryteriów wskazują, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną na poziomie średniej płacy netto w gospodarce narodowej (19 840 zł) uzyskało 194 469, tj. 26,1% gospodarstw, zwanych dalej gospodarstwami „parytetowymi”. Najwyższy odsetek gospodarstw „parytetowych” odnotowano w grupie gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym (38,3%). Z kolei, co najmniej 50% udział gospodarstw „parytetowych” odnotowano w grupach gospodarstw o wielkości ekonomicznej przekraczającej 16 ESU i w grupach gospodarstw posiadających zasoby ziemi powyżej 30 ha użytków rolnych.
5. Zaobserwowane różnice w parametrach wynikowych analizowanych grup gospodarstw rolnych nakazują konieczność przeprowadzania pogłębionych analiz statystycznych w badaniach strukturalnych gospodarstw rolnych.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB